

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Evaluační zpráva Vrbensko

Zdenka Hilscher

Leden 2021

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost v rámci projektu „Systémové zajištění sociálního začleňování“, registrační číslo projektu CZ.03.2.63/0.0./0.0/15_030/0000605. Více na www.socialni-zaclenovani.cz.

Obsah

Seznam zkratk.....	4
Shrnutí evaluační zprávy	5
1 Úvod.....	6
2 Základní terminologie.....	6
3 Kontext lokality a spolupráce s ASZ.....	9
3.1 Geografický kontext.....	9
3.2 Socioekonomický kontext a rozsah sociálního vyloučení v obci	10
3.2.1 Zaměstnanost a dluhy	10
3.2.2 Bydlení	12
3.2.3 Sociální vyloučení.....	13
3.2.4 Sociální služby	15
3.2.5 Bezpečnost a kriminalita	17
3.3 Spolupráce Vrbenska s ASZ	17
4 Zadání a cíle evaluace a metodologie.....	19
4.1 Evaluační otázky a evaluační kritéria	20
4.2 Limity evaluace	21
4.3 Tematické zúžení evaluace SPSZ	22
5 Evaluované priority a cíle SPSZ.....	23
6 Hlavní zjištění	28
6.1 Dopady evaluovaných opatření podle SPSZ.....	28
6.2 Popis evaluovaných aktivit	29
6.2.1 Projekt „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“ - město Vrbno pod Pradědem ..	29
6.2.2 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Vrbenska - Liga, o.p.s.	30
6.2.3 Prevence závislostí na Vrbensku – Open House, o.p.s.....	31
6.2.4 Help-In, o.p.s.....	32
6.3 Zhodnocení definovaných dopadů	33
6.3.1 Dopad 1 – adekvátní, kvalitní a stabilní nabídka služeb v lokalitě	33
6.3.2 Dopad 2 - provázanost a koordinace služeb v lokalitě	36
6.4 Naplňování cílů KPSVL.....	38
6.4.1 Adresnost a relevance	38
6.4.2 Konzistence s potřebami	38
6.4.3 Koordinace	39
6.4.4 Synergie na úrovni opatření.....	39
6.4.5 Udržitelnost	40

6.5 Spolupráce aktérů a ASZ.....	40
7 Závěry evaluace a doporučení.....	42
Seznam obrázků	44
Seznam tabulek.....	44
Seznam schémat.....	44
Seznam příloh	44
Seznam literatury a jiné zdroje informací.....	44

Seznam zkratk

Agentura, ASZ – Odbor (Agentura) pro sociální začleňování

GAC - Gabal Analysis and Consulting

KPSVL – Koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám

KPSS – Komunitní plán sociálních služeb

LP – Lokální partnerství

MěÚ – Městský úřad

NZDM – Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

o. p. s. – obecně prospěšná společnost

OZKSV - Oblast se zvýšenou koncentrací sociálního vyloučení

PnB – Příspěvek na bydlení

PnŽ – Příspěvek na živobytí

SAS – Sociálně aktivizační služba

SPSZ – Strategický plán sociálního začleňování

SVL – Sociálně vyloučená lokalita

TAP – Tematický akční plán

z. ú. – zapsaný ústav

Shrnutí evaluační zprávy

Následující zpráva předkládá výsledky zhodnocení spolupráce Agentury pro sociální začleňování (ASZ) s lokalitou Vrbensko v letech 2015 – 2020 na základě analýzy výstupů a výsledků implementace Strategického plánu sociálního začleňování, konkrétně implementace opatření, která se týkají oblasti sociální a návazné služby – toto tematické zúžení je dále vysvětleno v kapitole 4.3 Tematické zúžení evaluace SPSZ. Ve zprávě je evaluována realizace naplánovaných opatření a dosahování strategických cílů s ohledem na jejich dopad na stav sociálního vyloučení v obci. Cílem zprávy je popsat efekt jednotlivých opatření a jejich vliv na dosažení plánovaných dopadů, a poskytnout tak zpětnou vazbu partnerům v lokalitě, ASZ, ale také poskytovateli podpory a tvůrcům národních sociálních politik. Výsledky zprávy jsou využitelné pro nastavování dalších intervencí v oblasti sociálního začleňování v mikroregionu Vrbensko i v jiných lokalitách, kde působí ASZ, a rovněž pro formulaci obecnějších politik řešení sociálního vyloučení. Evaluační šetření, probíhající v posledních dvou měsících roku 2020, se muselo vyrovnávat se současnou epidemickou situací, kdy nebylo možné setkávat se s místními aktéry osobně. Data byla sbírána online formou, někteří respondenti nebyli zastiženi nebo nedodali některá data, pravděpodobně z důvodu nelehké pracovní nebo osobní situace. Obecně však můžeme konstatovat, že se evaluace s těmito překážkami vyrovnala a proběhla úspěšně.

Evaluovaný strategický plán byl sepsán poměrně ambiciózně, obsahuje velké množství cílů a na to navazujících opatření, která kladou značné nároky na místní aktéry. Implementace se potýkala s překonáváním některých překážek, nicméně zaznamenali jsme mnohé úspěšně realizované aktivity.

Z realizovaných opatření v oblasti sociálních služeb jsme zaměřili pozornost na 3 z nich, projekt „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“, sociálním službám NZDM a „prevenci závislosti“, k nim jsme přiřadili také aktivity organizace Help-In. Opatření jsme detailněji popsali a vyhodnotili jejich pozitivní dopady v lokalitě.

Definovány byly pro účely této definice celkem dva dopady:

- **adekvátní, kvalitní, stabilní nabídka služeb v lokalitě**
- **provázanost a koordinace služeb v lokalitě**

V případě prvního z nich je patrná provázanost s realizovanými aktivitami. Nabídka služeb v lokalitě byla v návaznosti na SPSZ významně posílena, jeden z projektů ve svých aktivitách pokračuje do současnosti (leden 2021). Druhý dopad byl definován jakožto vyústění velkého množství cílů a opatření tohoto charakteru v SPSZ. Ty sice z podstatné části implementovány nebyly, vypovídají o nenaplněné potřebě v lokalitě.

Intervenci ASZ v lokalitě lze považovat za úspěšnou. Lokální partnerství jistě přispělo k provázanosti a koordinaci aktivit místních aktérů. Zároveň je však v současné době patrný jistý útlum spolupráce, který jen částečně souvisí s epidemickou situací. Klíčoví partneři, především reprezentace města, starostové obcí a někteří jiní oslovení respondenti jsou nadále spolupráci nakloněni a vůle pokračovat ve společných aktivitách je patrná. Mnozí aktéři však v současnosti nepovažují ASZ za relevantního partnera, obsah strategických dokumentů jim není známý.

1 Úvod

Následující zpráva předkládá výsledky zhodnocení spolupráce Agentury pro sociální začleňování (ASZ) s lokalitou Vrbensko v letech 2015 až 2020 zpracované na základě analýzy výstupů a výsledků implementace Strategického plánu sociálního začleňování 2015 - 2018, konkrétně implementace opatření, která se týkají oblasti sociální a návazné služby – toto tematické zúžení je dále vysvětleno v kapitole 4.3. Ve zprávě je evaluována realizace naplánovaných opatření a dosahování strategických cílů s ohledem na jejich dopad na stav sociálního vyloučení v obci/obcích. Cílem evaluace je **zhodnotit efekt jednotlivých opatření a lokálního partnerství na dosažení dopadů**, a poskytnout tak zpětnou vazbu partnerům v lokalitě, ASZ, ale také poskytovateli finanční podpory, příp. tvůrcům národních sociálních politik. Výsledky zprávy jsou využitelné pro nastavování dalších intervencí v oblasti sociálního začleňování v lokalitě i v omezených možnostech v jiných lokalitách, kde působí ASZ, případně pro formulaci obecnějších politik řešení sociálního vyloučení.

2 Základní terminologie

Agentura pro sociální začleňování

Agentura pro sociální začleňování, která je od roku 2020 jedním z odborů Ministerstva pro místní rozvoj ČR, byla v roce 2008 (ještě jako odbor Úřadu vlády ČR) ustavena jako ústřední nástroj státní správy pro řešení sociálního začleňování. V lednu 2020 se stala součástí struktury Ministerstva pro místní rozvoj ČR, konkrétně sekce pro bydlení a sociální začleňování a i nadále je samostatným odborem pro sociální začleňování. Jejímí dvěma základními úkoly je zajištění podpory obcím v procesu sociální integrace a odborná koordinace řešení sociálního vyloučení na národní úrovni. ASZ podporuje obce a města v tom, aby mohly plnit svoji funkci v zajišťování rovného přístupu ke vzdělávání, bydlení, zaměstnání, zdravotní péči a dalším zdrojům a institucím všem svým občanům bez ohledu na jejich sociální status.

Základním nástrojem ASZ při řešení sociálního vyloučení v konkrétní obci/obcích je **sítování a propojování relevantních místních aktérů**, které je nezbytným předpokladem pro implementaci integračních procesů. K tomu slouží tzv. **lokální partnerství (LP)**, platforma, v jejímž rámci se koordinovaně řeší jednotlivé problematické oblasti prostřednictvím vytyčení strategických cílů a naplánování konkrétních opatření pro jejich naplňování. Strategické cíle, opatření k jejich dosahování a jiné inkluzivní aktivity jsou ukotveny v dokumentu s názvem **Strategický plán sociálního začleňování (SPSZ)**, který je za odborné a facilitační podpory lokálního konzultanta ASZ vytvářen lokálním partnerstvím obce. SPSZ je ústředním nástrojem řešení sociálního začleňování v konkrétní obci, podle něhož spolupráce ASZ a obce probíhá, a na jehož základě je také možné zhodnotit úspěch intervencí a spolupráce aktérů včetně ASZ.

ASZ za dobu svého působení dosáhla značných úspěchů, především v odborném zmapování problému sociálního vyloučení a možností jeho řešení a v rozšíření sociálně inkluzivního diskurzu. Podařilo se jí v lokálních samosprávách implementovat nové způsoby práce představované především propojením, koordinací a aktivizací místních aktérů. Je schopna také pojmenovávat sociální problém přesněji a šířeji i s jeho příčinami, čímž je umožněna změna vnímání problému aktéry místní sociální politiky. Může poskytnout

alternativu k segregáčním a restriktivním praktikám, v nichž vidí řada lokálních politiků jediný nástroj řešení.

V rámci své práce však naráží také na určité **limity**. Jedním z limitů je skutečnost, že vůči partnerům nedisponuje vlastními finančními zdroji a sehrává tak primárně úlohu odborného poradce a motivátora. Disponuje rovněž jen omezenými možnostmi systémového ovlivňování na úrovni národní politiky. ASZ je tedy hlavně zprostředkujícím aktérem, který nemá přímý vliv na stav sociálního vyloučení a sociálně vyloučených lokalit v obcích.

V současné době je nejsilnějším nástrojem vlivu na obce v rukou ASZ **Koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám (KPSVL)**, který umožňuje obcím spolupracujícím s ASZ exkluzivně podávat projekty do uzavřených nesoutěžních výzev, kde jsou pro ně předem alokovány finanční zdroje. Projektové poradenství v rámci KPSVL se tak stává zásadní intervencí ASZ ovlivňující řešení sociálního začleňování v obcích.

Sociální vyloučení

Pod pojmem sociální vyloučení chápeme proces vylučování lidí nebo skupin lidí na okraj společnosti, do chudoby a izolace. Tento způsob vyloučení se projevuje na různých úrovních, např. sociální, prostorové, ekonomické či symbolické. Sociálně vyloučení se nachází v situaci, kdy mají **ztížený přístup ke zdrojům** běžně dostupným většině obyvatel, zároveň s tím se snižuje jejich schopnost udržovat sociální kontakty s obyvateli mimo situaci sociálního vyloučení a možnosti participace na organizaci sociálního života a účasti v rozhodování. Se sociálním vyloučením je často spojena určitá míra **stigmatizace** ze strany většinové společnosti, která může izolaci ještě prohlubovat.

Sociální vyloučení se vyznačuje různými charakteristikami, které se v různých lokalitách vyskytují s různou intenzitou. Společná všem lokalitám a jejich obyvatelům je však skutečnost, že se potýkají s **několika zásadními existenčními problémy zároveň**, a tudíž jejich řešení, které by směřovalo k vymanění se ze stavu sociální exkluze, je natolik obtížné, že je pro sociálně vyloučeného takřka nedosažitelné bez vnější pomoci.

Základními indikátory sociálního vyloučení je materiální chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na státní podpoře, nízká kvalita a nejistota v bydlení, ztížený přístup ke kvalitnímu společnému vzdělávání, vysoká míra zadlužení, výskyt rizikového chování a kriminality a vysoká míra migrace. Jednotlivé ukazatele samy o sobě sociální vyloučení nezakládají. Je to teprve jejich kombinace, která zasaženým jedincům či rodinám brání v integraci či plnohodnotném životě a na různých úrovních je vylučuje ze společnosti. Každý z uvedených aspektů sociálního vyloučení může být v různých lokalitách a u různých jejich obyvatel zastoupen v jiné míře. Různé kombinace intenzity těchto jevů pak vytváří charakter jednotlivých lokalit, které se stejně jako lokální kontext mnohdy výrazně liší.

Pokud dochází k vyšší koncentraci osob s kombinací několika nebo všech výše zmíněných ukazatelů, hovoříme o **sociálně vyloučené lokalitě (SVL)**. Sociálně vyloučené lokality obvykle vznikají působením systémových aktérů či tržních mechanismů. Při jejich vzniku lze sledovat vnější příčiny tohoto procesu, jako jsou zákonné normy, tržní mechanismy a stanoviska zbytku společnosti i faktory vnitřní, mezi něž se řadí např. životní styl samotných sociálně vyloučených, které se často mezigeneračně reprodukuje. Specifickou roli v sociálním

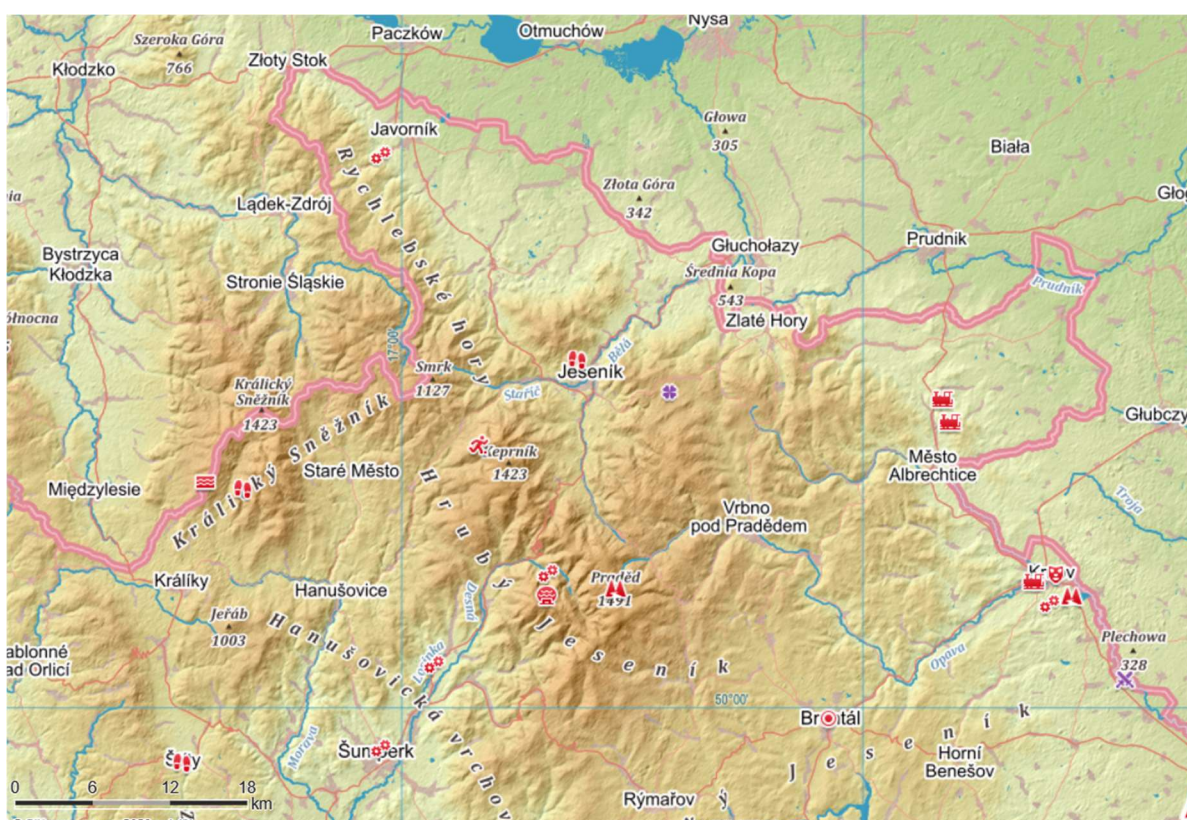
vyloučení hraje etnicita. V českém kontextu se pak jedná o etnicitu romskou. Je však nutné důrazně se vyhradit proti zaměňování pojmu sociální vyloučení s příslušností k romskému etniku. Výše uvedený popis fenoménu sociálního vyloučení jasně dokládá, že stav vyloučení ze společnosti může postihnout kohokoliv, nehlédě na jeho etnickou příslušnost. Tomu také odpovídá zacílení intervencí Agentury pro sociální začleňování.

3 Kontext lokality a spolupráce s ASZ

3.1 Geografický kontext

Vrbno pod Pradědem se nachází v příhraniční oblasti s Polskem na úpatí pohoří Jeseníky, má periferní polohu v Moravskoslezském kraji a sousedí s krajem Olomouckým. Celá oblast je významně geograficky vzdálená od regionálních center. Nejbližšími většími městy s širší nabídkou služeb a institucí jsou Bruntál či Krnov, případně potom krajská města Ostrava či Olomouc. S nimi však obce Vrbenska nejsou propojeny významnějšími silničními či železničními komunikacemi. Cestování vlakem je omezené a ani silniční spojení vzhledem k horskému profilu, vzdálenosti od velkokapacitních komunikací a případných omezení daných klimatickými podmínkami není ideální. (TAP, 2019)

Obrázek 1 Geografická mapa regionu

Zdroj: mapy.cz

Jde o méně rozsáhlou oblast se spíše venkovským charakterem vzhledem k velikosti obcí. Do Sdružení obcí Vrbenska spolupracujících s Agenturou patří těchto pět obcí:

- Vrbno pod Pradědem (s místními částmi Mnichov, Železná, Bílý Potok, Vidly)
- Karlova Studánka
- Karlovice
- Široká Niva
- Ludvíkov

Hlavní pracovní uplatnění v regionu je v turistickém ruchu. Dále se region vyznačuje vyšší průměrnou nezaměstnaností a dlouhodobým úbytkem obyvatel daným především odchodem mladších věkových skupin za vzděláním a pracovními příležitostmi do větších center (což dokresluje Tabulka 1). Důsledkem je pak nízká úroveň vzdělání místních obyvatel a umělé stárnutí populace. (SA, 2019)

Tabulka 1 Vývoj počtu obyvatel na Vrbensku v letech 2015 – 2019

	Počet obyv. k 1. 1. 2015	Počet obyv. k 1. 1. 2016	Počet obyv. k 1. 1. 2017	Počet obyv. k 1. 1. 2018	Počet obyv. k 1. 1. 2019
Vrbno pod Pradědem	5391	5273	5172	5102	5040
Karlovice	1026	1014	771	772	768
Karlova Studánka	221	205	193	182	178
Ludvíkov	309	305	296	281	285
Široká Niva	547	557	559	554	546
Celkem	7494	7354	6991	6891	6817

Zdroj: TAP, 2019, s. 4.

3.2 Socioekonomický kontext a rozsah sociálního vyloučení v obci

Předtím než představíme evaluované cíle a priority SPSZ, předkládáme zde zevrubný popis celkové sociálně-ekonomické situace na Vrbensku, strukturovaný dle jednotlivých podtémat. Tedy zaměstnanost a dluhy, bydlení, sociální vyloučení, sociální služby a bezpečnost a kriminalita. Záměrem kapitoly je vytvoření obrazu lokality a stručné představení hlavních témat k řešení, na která mimo jiné evaluovaná opatření reagují. Informace se vztahují především k centrálnímu městu Vrbno pod Pradědem, čerpáme z provedených analýz a analytických částí strategických dokumentů. Tato data doplňujeme o nejaktuálnější informace získané od relevantních úřadů či z rozhovorů s respondenty.

3.2.1 Zaměstnanost a dluhy

Oblast Vrbenska leží v Moravskoslezském kraji, který je dle Strategie regionálního rozvoje 2021+ řazen mezi strukturálně postižené, stejně tak ve Strategii rozvoje MSK je Vrbensko zařazeno mezi území s koncentrací problémových charakteristik.

Ekonomickou genezi města Vrbna podrobně popisuje Situační analýza z roku 2015 (SA, 2015). V evaluovaném SPSZ se uvádí, že k největší destabilizaci pracovního trhu došlo uzavřením významných podniků ve Vrbně pod Pradědem (sklárna, dřevokombinát), což se promítlo i v ostatních obcích mikroregionu. Obyvatele začali ve větší míře dojíždět za prací do okolních měst. Postupně docházelo k odchodu mladých lidí a osob s vyšší kvalifikací z lokality. Vrbensko se dlouhodobě potýká s nízkým zájmem investorů, který je dán špatnou dopravní dostupností a nedostatkem ploch k podnikání. Pracovní místa jsou aktuálně tvořena zejména v oblasti cestovního ruchu a s tím souvisejících služeb, dále strojírenských oborech a plastikářství. (SPSZ, 2015)

K listopadu 2020 bylo na Úřadu práce registrováno v mikroregionu celkem 285 uchazečů o zaměstnání. Z níže uvedené Tabulky 2 vyplývá, že mezi obcemi Vrbenska je nejvyšší podíl nezaměstnaných osob v Karlovicích, Široké Nivě a Vrbně pod Pradědem. Evidentní je značný pokles za sledovanou dobu v lokalitě.

Tabulka 2 Vývoj počtu nezaměstnaných osob na Vrbensku v letech 2016 a 2020

	Vrbno pod Pradědem	Karlova Studánka	Karlovice	Široká Niva	Ludvíkov
Podíl nezaměstnaných osob k 11/2016	8,3 %	7,1 %	8,4 %	9,7 %	6,5 %
Podíl nezaměstnaných osob k 11/2020	6,0 %	3,6 %	7,4 %	6,6 %	5,4 %

Zdroj: mpsv.cz

Na Vrbensku je stabilní poptávka po pracovnících v několika určitých odvětvích, zaměstnavatelé však často poptávají kvalifikaci, která v místní nabídce chybí. Velký podíl zaměstnavatelů se zabývá plastikářstvím a strojírenstvím. Mezi místní významné provozy patří Husquarna Manufacturing CZ s.r.o., Alfa plastik a.s., ATQ a.s., Mepac CZ a.s. a Odetka a.s.

Perspektivou tematického zúžení je vedle nástrojů zaměstnanosti úřadu práce nejvýznamnější aktivitou v oblasti práce s osobami znevýhodněnými na běžném pracovním trhu projekt „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku 2020-2022“, jehož součástí je pracovní poradenství. Podrobněji se projektu věnujeme v kapitole 6.2 „Popis evaluovaných aktivit“.

S vysokou nezaměstnaností velice úzce souvisí **dluhová problematika**. Jde o zásadní téma napříč jednotlivými oblastmi a týkající se široké skupiny obyvatel Vrbenska. Tematický akční plán (zaměřený právě na oblasti zaměstnanost a dluhy) vypovídá o kritické míře předlužení obyvatel a podílu lidí v exekuci. (TAP, 2019)

Následující tabulka představuje vývoj podílu osob v exekuci za období vzniku a implementace evaluovaného SPSZ a také dostupná aktuální čísla za rok 2019. Průměrný podíl osob v exekuci v ČR byl v roce 2019 8,7 % (zdroj: mapaexekuci.cz). V mikroregionu je patrný rozdíl mezi jednotlivými obcemi, nicméně všechny jsou nad tímto průměrem.

Tabulka 3 Podíl osob v exekuci ve Vrbensku v letech 2016 a 2019

	Vrbno pod Pradědem	Karlova Studánka	Karlovice	Široká Niva	Ludvíkov
Podíl osob v exekuci v roce 2016	12,65%	25,42%	6,06%	11,41%	10,04
Podíl osob v exekuci v roce 2019	10,41%	25,99%	11,09%	8,92%	8,96%

Zdroj: mapaexekuci.cz

Významným tématem jsou pohledávky vůči obci. Tematický akční plán uvádí, že nejvíce pohledávek občanů směrem k obci jsou dluhy na nájemném. „Současná výše evidovaného dluhu na nájemném v obecních bytech dosahuje výše 4.071.909,60 Kč (k 30. 4. 2019). Pohledávky se městu daří cca od roku 2016 setrvale umenšovat, což vysvětluje tvrdší postup proti dlužníkům uplatňovaným ze strany vedení města.“ (TAP, 2019, s. 14).

Ve strategických dokumentech je akcentováno téma omezené nabídky dluhového poradenství v místě a nutnost dojíždět do Bruntálu nebo jiných vzdálenějších měst. Na poptávku po dluhovém poradenství reaguje přímo v místě především projekt „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku 2020 - 2022“, ten však nabízí pouze základní dluhové poradenství. Poradenství včetně možnosti podání insolvenčního návrhu realizuje přímo ve Vrbně organizace Help-In, o.p.s., služba je k dispozici dle individuálních potřeb klientů¹. Ostatní služby jsou dostupné ve větších sídlech.

3.2.2 Bydlení

Podrobně oblast bydlení popisují obě dostupné situační analýzy. Za významnou charakteristiku považujeme fakt, že druhý největší počet bytů (735) byl v době vzniku druhé SA, tedy v roce 2019, v kategorii nájemních a ty byly nadstandardně vysokým podílem vlastněny obcí – šlo o 74 % (544) všech nájemních bytů ve Vrbně, což výrazně převyšuje jak okresní a krajský (29 %), tak i republikový průměr (22 %). Autor SA uvádí, že tato skutečnost umožňuje městu pracovat se skladbou obyvatel města a flexibilněji reagovat na poptávku ze strany specifických cílových skupin jeho obyvatel. Nevýhodou jsou velké investice do bytového fondu, jeho provozu a rekonstrukce – většina domovního fondu obce byla postavena před rokem 1980 a vyžaduje často nákladné rekonstrukce a revitalizace (SA, 2019). S obecním bytovým fondem se navíc pojí značné zadlužení jeho nájemníků.

Přes skutečně vysoký počet nájemních bytů se respondenti shodují na tom, že nabídka obecních bytů je nedostatečná, zvláště pak pro osoby znevýhodněné na běžném trhu

¹ Poradna nemá stabilní otevírací dobu, zástupkyně organizace uvedla, že v místě působí „dle potřeby“. Tedy na základě domluvy s konkrétními klienty. Informace na stránkách organizace dostupné nejsou.

s bydlením. Kromě nízké fluktuace obyvatel v bytech totiž brání získání nájemní smlouvy překážky v podobě vratné kauce a podmínky bezdlužnosti vůči městu.

Ve srovnání s lokalitami obdobného charakteru² na Vrbensku není tématem „bytová lichva“, jak je v současnosti nazýváno nekorektní komerční nájemní bydlení, spojené s nevýhodnými podmínkami pro nájemníka, porušování jeho práv a vysokými cenami za nájem. Ve Vrbně existuje jedna vysokokapacitní ubytovna a několik nájemních bytových domů, které jsou označovány jako sociálně vyloučené lokality. Nabídka běžných komerčních bytů je dle slov respondentů velmi omezená.

Tématem bydlení pro danou CS se aktuálně na Vrbensku nevěnuje nikdo. Projekt „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“ se v rámci implementace SPSZ tématem bydlení zabýval do roku 2018, výstupy projektu jsou uvedeny v kapitole 6.2 „Popis evaluovaných aktivit“. Záměrem zapojených obcí bylo využít možností zřízení sociálních bytů za podpory evropských fondů prostřednictvím KPSVL, žádný z projektů však realizován nebyl.

3.2.3 Sociální vyloučení

Při popisu sociálního vyloučení jsou v analytických dokumentech akcentovány 2 skutečnosti:

- na Vrbensku žije poměrně nízký počet Romů,
- skupina osob ohrožených sociálním vyloučením není jednoznačně vymezena etnicky a ani nedochází k výrazné prostorové koncentraci.

První bod zde zmiňujeme především proto, že Romové často jinde stojí v centru pozornosti tématu sociálního začleňování.

Mezi osoby ohrožené sociálním vyloučením sice některé romské rodiny spadají, jednoznačně ale tvoří mezi sociálně slabými jen malou podmnožinu. Pro Vrbno nízký význam etnické dimenze do určité míry umožňuje jasněji vidět a porozumět procesu sociálního vyloučení, který je jinde částečně překryt diskusí o interetnickém soužití a antiromskými předsudky. Ve Vrbně lze však velmi jasně pozorovat, že negativní fenomény jako je dlouhodobá nezaměstnanost, zadluženost a ztráta bydlení, které se v českém veřejném diskurzu silně konotují s romskou menšinou, ohrožují ve znevýhodněných regionech široké spektrum populace zcela nezávisle na etnicitě. (SA, 2015, s. 5-6)

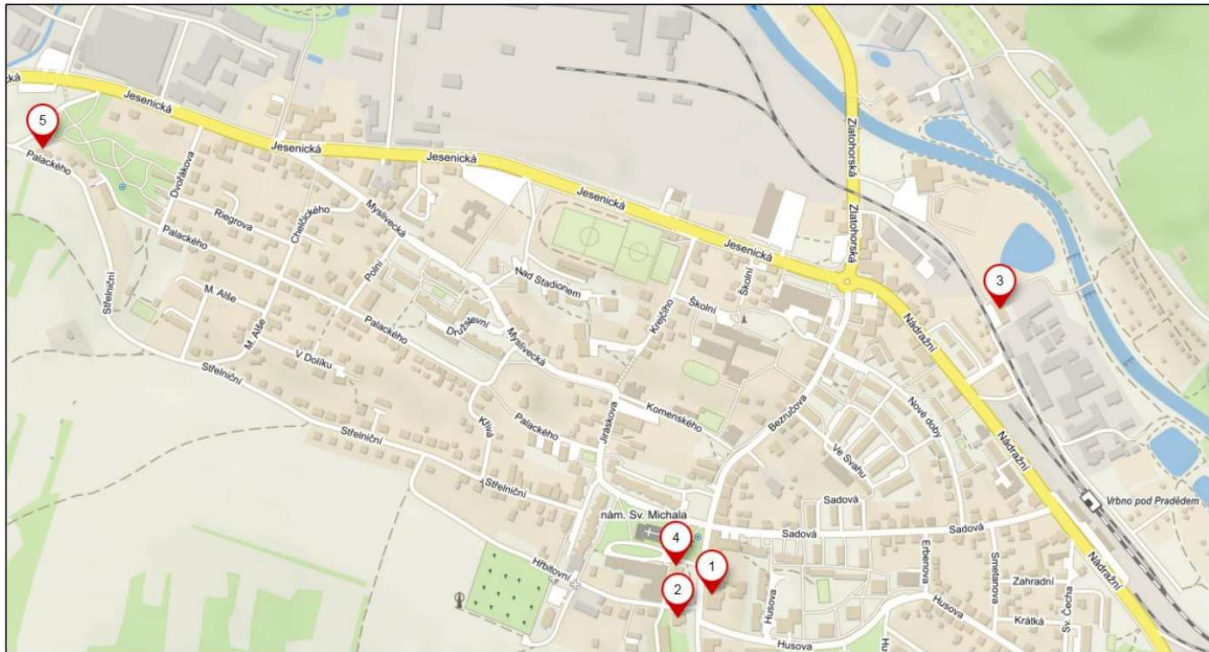
Co se týče druhého bodu, na úvod je podstatné uvést, že ve Vrbně aktuálně nejsou shledávány typické sociálně vyloučené lokality, charakterizované prostorovým či etnickým vyloučením, jak tomu bývá v některých jiných městech. Situace ve Vrbně nebyla zahrnutá do výzkumu společnosti Gabal Analysis and Consulting (GAC), který mapoval v roce 2006 sociálně vyloučené lokality po celém území republiky³. Naopak výzkum z roku 2015 přišel s informací o 3 sociálně vyloučených lokalitách s celkem 76-100 obyvateli v nich žijících. (GAC, 2015) Obě situační analýzy provedeny již v rámci spolupráce s ASZ pak mluví spíše o oblastech s vyšší koncentrací osob ohrožených sociálním vyloučením/sociálně vyloučených (SA, 2019). Aktuální SA určila konkrétně tato místa:

² S tímto jevem se potýká také např. sousedící lokalita Jesenicko. (Šmoldas, 2019)

³ Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/mapa/>

- ubytovna na nám. sv. Michala
- ubytovna Sklárenská
- dům na nám. sv. Michala
- dům v ul. Hřbitovní (v době mapování neobývaný)
- vchod v bytovém domě v ul. Palackého

Obrázek 2 Umístění SVL na mapě

Zdroj: SA, 2019

Situační analýzy věnují značný prostor popisu těchto identifikovaných objektů včetně fotografií. Shrnutí, jde o nevelké objekty v rukou soukromých vlastníků, ve kterých se koncentrují nejchudší obyvatelé města. Avšak jak podotýká SA z roku 2015, „Analýza dat o zadluženosti nájemníků městských bytů upozorňuje ale zároveň na skutečnost, že se sociální problémy města v žádném případě nevyskytují pouze v těchto nejviditelnějších místech.“ (SA, 2015, s. 6)

Pokud bychom míru a rozsah sociálního vyloučení v oblasti posuzovali perspektivou tzv. Indexu sociálního vyloučení, což je jeden z výstupů a nástrojů ASZ⁴, údaje jsou v průměru za poslední 2 roky následující:

- Vrbno pod Pradědem - 10,5
- Karlova Studánka - 5,5
- Široká Niva - 5
- Karlovice - 3
- Ludvíkov - 0

⁴ Agentura pro sociální začleňování vyvinula v rámci projektu *Systémové zajištění sociálního začleňování* jednotný nástroj, který v sobě zahrnuje klíčové ukazatele z různých oblastí sociálního vyloučení a umožňuje tedy v celorepublikovém rozsahu míru zatížení sociálním vyloučením posoudit – index sociálního vyloučení se škálou 0 - 30. Více na https://www.socialni-zaclenovani.cz/index_socialniho_vyloucení/

K dokreslení stavu sociálního vyloučení a celkové sociálněekonomické situace v lokalitě předkládáme dostupná data k vývoji počtu vyplacených dávek SSP a HN.

Tabulka 4 Počet vyplacených dávek PnŽ a PnB v letech 2016 – 2020

	Počet vyplacených dávek k 11. měsíci v roce									
	Příspěvek na živobytí					Příspěvek na bydlení				
	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
Karlova Studánka	1 až 5	1 až 5	1 až 5	1 až 5	1 až 5	1 až 5	1 až 5	1 až 5	1 až 5	1 až 5
Karlovice	14	8	7	1 až 5	6	17	17	14	11	13
Ludvíkov	1 až 5	0	0	0	0	1 až 5	0	0	0	0
Široká Niva	6	1 až 5	1 až 5	1 až 5	1 až 5	9	9	8	1 až 5	6
Vrbno pod Pradědem	140	84	45	42	46	150	149	118	94	104

Zdroj: MPSV

Z tabulky je patrný markantní rozdíl především v dávce HN PnŽ, kdy v případě Vrbna pod Pradědem byl snížen o cca 70%. Zda lze tato pozitivní čísla dávat do souvislosti s opatřeními SPSZ, je otázkou. Vzhledem k tomu, že jsme v lokalitě nezaznamenali žádné jiné výrazné faktory jako např. migrační vlnu nebo zrušení velkokapacitní ubytovny, je možné jistý pozitivní vliv předpokládat.

3.2.4 Sociální služby

Evaluovaný SPSZ uvádí, že v době jeho vzniku na Vrbensku realizovalo své služby celkem 6 poskytovatelů registrovaných sociálních služeb (SPSZ 2015-2018):

- Sociální péče - Domov pro seniory Vrbno, p. o.,
- Sagapo, p. o.,
- Sociální prevence: Slezská diakonie,
- OPEN HOUSE o. p. s.,
- Help-in, o. p. s.,
- Sociální poradenství: Centrum pro zdravotně postižené MSK, o. p. s..

Ve zkratce, tito poskytovatelé tento stav hodnotí tak, že „poskytované sociální služby na Vrbensku jsou převážně zaměřené na seniory, (...) na území zcela chybí zajištění sociálních služeb směřujících prvořadě k dětem a mládeži.“ (SPSZ 2015-2018, s. 13). Na popsanou situaci pak reagovala opatření SPSZ, která jsou předmětem této evaluace.

V současnosti je nabídka poskytovaných služeb značně nepřehledná. Webové stránky města⁵ nepřesně a mylně uvádí tyto 4 poskytovatele nebo sociální služby samotné⁶:

- Domov pro seniory, příspěvková organizace
- HELP-IN, o.p.s. - pečovatelská služba
- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Vrbenska⁷
- Sagapo, příspěvková organizace

Situační analýza z r. 2019 uvádí, že ve Vrbně pod Pradědem působí poskytovatelé sociálních služeb v oblastech sociální péče, prevence a poradenství, z nichž většina sídlí v Bruntálu. Výše uvedený přehled je tak navýšen o tyto organizace:

- Liga Bruntál
- OpenHouse, o.p.s.
- Centrum pro zdravotně postižené Moravskoslezského kraje o.p.s

Registr poskytovatelů sociálních služeb uvádí pouze 5 služeb (zdroj: iregistr.mpsv.cz). Z rozhovorů s oslovenými respondenty se nám podařilo zjistit, že služby na Vrbensku poskytuje také organizace Eurotopia, o.p.s. a Charita sv. Martina. Výsledkem je tedy kompletní přehled, který předkládáme v následující tabulce. Hluběji se některým z těchto služeb budeme věnovat v hlavní části evaluační zprávy.

Tabulka 5 Aktuální přehled sociálních služeb na Vrbensku

Poskytovatel	Registrované služby k 16. 12. 2020
Domov pro seniory, p. o.	Pobytová služba
Sagapo, p. o.	Pobytová služba
Centrum pro zdravotně postižené MSK, o. p. s.	Odborné sociální poradenství
Charita sv. Martina	Pečovatelská služba
HELP-IN, o. p. s	Pečovatelská služba, Sociálně aktivizační služba, Odborné sociální poradenství
OpenHouse, o. p. s.	Terénní služba – služby drogové prevence
Eurotopie, o. p. s.	Sociálně aktivizační služba

⁵ Zdroj: <https://www.vrbnopp.cz/cs/obcan/socialni-sluzby/poskytovatele-socialnich-sluzeb.html>

⁶ Tento výčet není úplný. Katalog poskytovatelů sociálních služeb není aktuální (poslední dohledatelný k letům 2011-2012), dohledatelný je komunitní plán k letům 2007-2008, Komunitní plán 2017-2020 jsme si vyžádali od sociální pracovnice MÚ.

⁷ Reálně tato služba již není v provozu.

Vedle registrovaných služeb lze ve Vrbně využívat tyto aktivity:

- Klubíčko - Setkávání rodin s handicapovanými dětmi
- Centrum sociálních služeb, MÚ Vrbně pod Pradědem - Psychologická a právní poradna – poskytování základního právního poradenství, poskytování psychologické pomoci

Obyvatelé Vrbenska, kteří využívají terénní formu služby, jsou často také navázáni na další služby, poskytované v centrálních organizacích. Nabídka je poměrně široká a týká se zejména Bruntálu.

3.2.5 Bezpečnost a kriminalita

Ve Vrbně pod Pradědem se nachází obvodní oddělení Policie ČR (OOP PČR), pod které kromě Vrbně spadají také obce Karlova Studánka, Světlá Hora a Andělská Hora. V rámci prevence platí ve městě od roku 2009 vyhláška č. 3/2009 zakazující konzumaci alkoholu na vybraných (exponovaných) veřejných prostranstvích, vyhláška č. 1/2017 zakazující provoz hazardních her na území města a nakonec i vyhláška č. 2/2016 zakazující podomní prodej.

Situační analýza z roku 2019 uvádí podrobná čísla k nápadu trestné činnosti a přestupkům. Ta si výrazně neodlišují od celorepublikového průměru. (SA, 2019)

K zvýšení veřejného pořádku a bezpečnosti využívalo město Vrbně Asistenty prevence kriminality – od roku 2017 4 osoby z řad dlouhodobě nezaměstnaných, od roku 2018 potom 6 osob. Realizace byla ukončena se závěrem roku 2019 a nemá dále podporu ze strany zástupců města. Dále se v oblasti prevence kriminality uplatňují služby organizace OpenHouse, která na Vrbensku realizuje terénní práci s lidmi se závislostmi.

3.3 Spolupráce Vrbenska s ASZ

Partnerství vzniklo v polovině roku 2014 poté, co bylo město na základě své přihlášky z roku 2013 vybráno jako jedno z měst pro tříletou spolupráci. Memorandum o spolupráci již v rámci mikroregionu, respektive všech 5 jmenovaných obcí Vrbenska (Vrbně pod Pradědem, Ludvíkov, Široká Niva, Karlovice, Karlova Studánka) bylo sepsáno v listopadu roku 2015. V téže roce vstoupily obce do KPSVL a byl sepsán klíčový strategický dokument, tedy SPSZ pro roky 2015-2018. Ten byl rozdělen na tyto tematické oblasti: Sociální a návazné služby, Zaměstnanost, Prevence a volný čas, Vzdělávání a Bydlení. Podáno a následně schváleno bylo celkem 6 projektů z výzvy č. 042 OPZ, realizovány byly 4, konkrétně tyto:

- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Vrbenska, Liga, o.p.s.
- Příprava k zaměstnání, Aperkom, z. ú.
- Prevence závislostí na Vrbensku – Open House, o.p.s.
- Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku, Město Vrbně pod Pradědem

Některé z těchto projektů, implementace SPSZ a celková spolupráce lokality s ASZ je předmětem tohoto textu.

Dalším milníkem v genezi spolupráce Vrbenska s ASZ je rok 2019, kdy vznikl Tematický akční plán pro oblast zaměstnanosti a dluhové problematiky 2019 – 2022 s možností čerpat z výzvy č. 052 OPZ. Vzhledem k situaci v mikroregionu, kterou vystihuje míra nezaměstnanosti, omezené pracovní příležitosti a s tím spojená dluhová problematika, bylo právě řešení nezaměstnanosti a dluhů určeno za hlavní prioritu zapojených obcí.

Na konci roku 2020 byla dále provedena revize SPSZ 2015-2018 a vznikl návazný strategický dokument SPSZ pro roky 2019-2022⁸, jehož schválení probíhalo na konci roku 2020. Z projektových aktivit je aktuálně neexponovanější návazný projekt „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku 2020 - 2022“, který na definované nejpalčivější problémy reaguje a který byl již v minulosti úspěšně realizován.

Aktuálně tedy 2. vlna spolupráce probíhá ve formě vzdálené komplexní podpory a na nejbližší období by pozornost měla být soustředěna na tyto aktivity:

- projektová podpora TAP k oblasti zaměstnanosti a dluhové problematiky,
- metodická podpora při zahájení realizace projektů k TAP zaměstnanosti a dluhové problematiky, podpora nastavení spolupráce mezi aktéry,
- setkávání pracovních skupin návazného SPSZ a jeho implementace.

⁸ V době finalizace zprávy chybělo schválení jedné ze zapojených obcí, a tak dokument nebyl oficiálně zveřejněn.

4 Zadání a cíle evaluace a metodologie

Pro zhodnocení výsledků spolupráce obcí s Agenturou pro sociální začleňování byla zvolena dopadová evaluace založená na zjišťování dopadů uskutečněných intervencí. Dopady vznikají přímým i nepřímým působením výstupů realizovaných opatření. Existence dopadů je zkoumána pomocí evaluačních ukazatelů. Evaluační ukazatele jsou měřitelné indikátory, jejichž pomocí je zjišťováno, jaká změna (dopad) byla způsobena prostřednictvím realizovaných opatření. Evaluační ukazatele mohou být kvantitativní i kvalitativní povahy a jsou vytvářeny na základě expertních znalostí ASZ o jednotlivých tematických oblastech. Pro formulování evaluačních ukazatelů byla využita logika teorie změny (ASZ, 2018). Východiskem teorie změny je strategický plán sociálního začleňování evaluované obce, který je analyzován logikou zachycenou níže ve schématu 1. Každé opatření nemusí, a obvykle nemá, svůj unikátní dopad. Často má více opatření jeden společný dopad.

Schéma 1 Postup při stanovování dopadů intervencí

V úvodní fázi evaluace lokality je vytvářen evaluační design, do něhož jsou zaneseny strategické a obecné cíle ze SPSZ, opatření, kterými jsou dosahovány, jejich výstupy a očekávané dopady spolu s evaluačními ukazateli. Realizované a nerealizované výstupy jsou zjišťovány za pomoci lokálního konzultanta či místních aktérů a dopady jsou definovány s ohledem na specifický kontext lokální situace. V případě některých intervencí – typicky u posilování kapacit sociálních služeb – zůstáváme při formulování dopadů spíše na úrovni výstupů, neboť zjišťování dopadů by vyžadovalo využití výrazně robustnějších výzkumných metod, než umožňuje evaluační proces v ASZ.

Při evaluaci v lokalitě Vrbensko, která probíhala zejména v měsících listopadu a prosinci roku 2020, byly využity následující **výzkumné metody a techniky**, upravené s ohledem na aktuální epidemickou situaci:

- **Polostrukturované rozhovory (v online nebo telefonické formě):**
 - lokální konzultantka ASZ
 - manažerka SPSZ
 - místostarosta města Vrbno pod Pradědem
 - místostarostka obce Karlova Studánka
 - sociální pracovnice MÚ Vrbno pod Pradědem
 - sociální pracovnice ÚP Vrbno pod Pradědem
 - starostka obce Široká Niva
 - starosta obce Karlovice
 - regionální vedoucí oblast Bruntál organizace EUROTOPIA.CZ
 - ředitelka organizace LIGA Bruntál
 - vedoucí terénních programů OpenHouse
 - zástupce OOP Vrbno pod Pradědem PČR

- **Dotazníkové šetření** – na dotazník odpověděla organizace Help-In
- **Desk research**
- **Analýza dat:**
 - Z veřejně přístupných zdrojů (data MPSV, data Generálního ředitelství ÚP, cenová mapa, ČSÚ, mapa exekucí)
 - Poskytnutých místními aktéry (data soc. služeb, obecní úřady)

4.1 Evaluační otázky a evaluační kritéria

Jak již bylo uvedeno výše, účelem evaluace je posoudit míru naplnění cílů specifikovaných v SPSZ 2015 – 2018 a také dopady implementovaných opatření na cílovou skupinu. Posouzení dopadů není možné bez detailní analýzy jednotlivých opatření, resp. projektů, vždy s ohledem na jejich adresnost, relevanci a konzistenci vůči potřebám cílové skupiny, s ohledem na koordinaci s ostatními aktéry, a také s ohledem na podporu synergií relevantních pro podporu osob ohrožených sociálním vyloučením. Evaluace zároveň přihlíží na prosazení změny v oblasti sociálních (integračních) politik v lokalitě, včetně zhodnocení činnosti lokálního partnerství a podpory obdržené od ASZ.

Klíčové otázky, které navigují evaluaci, jsou strukturovány takto:

Dopady, resp. konsekvence přijatých opatření

- Vytvořila či přispěla opatření k dosažení dopadů v krátkodobém, střednědobém a případně dlouhodobém horizontu?
- Kterým cílovým skupinám dopady opatření pomohly, jakým způsobem a za jakých okolností?
- Lze realizovaným opatřením připsat dosažené pozitivní změny, nebo v případě Vrbenska udržení stability?
- Objevily se nějaké nezamýšlené dopady (pozitivní a negativní) opatření, např. dopady na vztahy mezi jednotlivými poskytovateli sociálních a návazných služeb na Vrbensku?
- Jaký byl vliv ostatních faktorů (nad rámec jednotlivých opatření – např. Aktuální politické reprezentace, změny ve způsobu financování, atd.), které ovlivnily dosažení cílů?
- Jaké další investice jsou vyžadovány pro to, aby byla zajištěna udržitelnost výsledků dosažených v rámci opatření?

Adresnost a relevance

- Adresují opatření skutečné potřeby dotčených cílových skupin?
- Byla opatření vhodně nastavena pro to, aby adresovala potřeby osob nejvíce ohrožených sociálním vyloučením?

Konzistence

- Je rozsah opatření z pohledu kapacit služeb konzistentní s potřebami osob ohrožených sociálním vyloučením na Vrbensku?

Koordinace

- Změnila se koordinace mezi aktéry implementujícími jednotlivá opatření v dané lokalitě?
- Které faktory měly vliv na změny v koordinaci implementace jednotlivých opatření?

Udržitelnost

- Jaké jsou hlavní faktory (interní i externí), které pozitivně či negativně ovlivní udržitelnost opatření?

Klíčové otázky, které navigují evaluaci v oblasti hodnocení **lokálního partnerství a podpory obdržené od ASZ**, jsou následující:

- Jaké bylo očekávání klíčových aktérů od Lokálního partnerství?
- Jak klíčoví aktéři hodnotí podporu poskytovanou ASZ? Jak spolupracují?
- Jaké hlavní úsilí nyní vyvíjí obec v oblasti přístupu k sociální problematice a sociálnímu vyloučení?
- Jak klíčoví aktéři hodnotí celkovou užitečnost SPSZ?
- Měla jejich spolupráce efekt ve smyslu nových projektů nebo zvýšení kapacity již existujících?
- Je spolupráce udržitelná do budoucna?

Analytická část (kap. 6 – Hlavní zjištění) je členěna dle jednotlivých evaluačních kritérií, kde v jednotlivých podkapitolách evaluace usiluje o zodpovězení otázek uvedených výše.

4.2 Limity evaluace

Evaluace dopadů spolupráce ASZ a obcí se sociálně vyloučenými lokalitami naráží na několik zásadních limitů. Některé z nich jsou obecnými metodologickými problémy evaluace sociálních jevů, jiné se týkají specifík práce ASZ.

Specifickými omezeními vyplývajícími z povahy ASZ jako organizace a její činnosti, která byla zmíněna již v předchozí kapitole, je zejména rozpor mezi tím, že **primární cílovou skupinou ASZ je obec a místní institucionální aktéři**, avšak zvolená evaluační metoda šetří dopady intervencí na sociálně vyloučené osoby, které jsou pro ASZ sekundární, tedy nikoliv bezprostřední, cílovou skupinou. Již z tohoto východiska vyplývá, že činnost ASZ může mít pouze **zprostředkovaný vliv na vznik dopadů** v sociálně vyloučených lokalitách. Zásadní roli v jejich uskutečnění má aktivita místních aktérů, kterou může ASZ podpořit, nemůže ji však zastoupit.

Problémem pro aplikaci dopadové evaluace je rovněž skutečnost, že strategické plány sociálního začleňování mnohdy nejsou vytvořeny ve vhodné logické struktuře, která by implikovala očekávané dopady. S tím souvisí také **absence průběžného monitoringu výstupů a sběru potřebných dat** a informací pro hodnocení změn stavu sociálního vyloučení či postupu průběhu sociální integrace.

Zároveň musíme vzít úvahu také komplexní povahu sociálního problému, jímž je sociální vyloučení. Do jeho vývoje, stejně jako obecně do vývoje společnosti, silně **intervenuje velké množství vnějších faktorů**, které ASZ, ale ani obce a jejich obyvatelé nemohou nijak ovlivnit. K vnějším intervenujícím faktorům můžeme přiřadit i **systémové nastavení** jednotlivých politik státu, které determinuje možnosti řešení různých aspektů sociálního vyloučení. Další důležitou skutečností, kterou musíme mít na mysli při hodnocení spolupráce obcí s ASZ, je to, že integrační procesy jsou dlouhodobé povahy a jejich výsledky se projevují až po delší době, od intervencí tedy nelze očekávat okamžitý dopad a změny v sociálně vyloučených lokalitách.

Jiný limit prováděné evaluace představuje **nedostatek dostupných relevantních dat** takřka ve všech oblastech intervencí, a to především dat vztažených k malým územním jednotkám a k identifikovaným sociálně vyloučeným lokalitám. Data, která jsou poskytována místními aktéry, pak mívají různou strukturu, obsah i validitu. Navíc je obvykle nelze ověřit z jiných zdrojů.

S ohledem na uvedená obecná i specifická metodologická omezení je při evaluaci kladen důraz na **kvalitativní zkoumání**, které umožní podat hlubší kontextuální hodnocení dopadů intervencí a vytvořit co nejvěrnější obraz stavu lokality.

4.3 Tematické zúžení evaluace SPSZ

Po provedení několika pilotních evaluací se ukázalo, že komplexní evaluace, tj. evaluace dopadů všech realizovaných cílů a opatření SPSZ, je kapacitně náročná a tato náročnost s velikostí města obvykle stoupá. Zároveň opatření v některých tematických oblastech mají menší rozsah a záběr a jejich vliv na celkovou situaci v dané oblasti je menší a zároveň předvídatelný i bez podrobné evaluace. Proto evaluační tým po diskuzi s řídicím orgánem projektu OPZ přistoupil k tematickému zúžení každé evaluace. **Evaluační zpráva je proto zaměřena na zhodnocení jedné vybrané oblasti definované v SPSZ** na základě tematických oblastí řešených Agenturou pro sociální začleňování. Při výběru této oblasti bylo přihlédnuto ke specifikům evaluované lokality – rozsah opatření tematické oblasti v dané lokalitě a rozsah naplněných opatření, další plánované zaměření obce v oblasti sociálního začleňování – i k zajištění pestrosti evaluovaných témat napříč lokalitami. Na základě těchto měřítek byla **v lokalitě Vrbensko vybrána pro evaluaci oblast sociálních a návazných služeb**, která se průřezově dotýká v SPSZ také oblastí bydlení, zaměstnanost, prevence a volný čas.

5 Evaluované priority a cíle SPSZ

Tabulka 6 Priority a cíle evaluované na základě tematického zúžení

Priorita 1.1	Stabilní a adekvátní síť sociálních služeb
<i>Obecný cíl 1.1.1</i>	Vytvořit síť služeb na základě potřeb obyvatel
<i>Specifický cíl 1.1.1.1</i>	Pravidelně zjišťovat vývoj sociální situace a potřebnost specifických sociálních služeb
<i>Opatření 1.</i>	Analýza dat o nezaměstnanosti, zadlužení, školní docházce a dalších relevantních oblastí
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Nesplněno	V měsíčním intervalu zasílá ÚP statistické údaje o počtu nezaměstnaných na Odbor vnitřních věcí MěÚ Vrbno. Dluhy jsou evidovány a revidovány Odborem majetkoprávním a finančním MěÚ Vrbno. To lze považovat za součást běžné agendy a postupů základní spolupráce klíčových institucí. K posílení sdílení dat nebo k analýze a systematickému využití nedochází.
<i>Opatření 2.</i>	Aktivní depistáž problémů ze strany sociálního odboru města i poskytovatelů služeb
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	Depistáž je prováděna soc. pracovníky MěÚ, především v podobě reakce na výzvu k intervenci. Aktivní depistáž ve smyslu plošného oslovování např. všech obyvatel ubytovny, definovaných SVL apod., neprobíhá. Jiní poskytovatelé z řad NNO prováděli především pasivní depistáže (články v místních novinách, šíření letáků), aktivní depistáž dle zjištěných dat spíše neprobíhala.
<i>Specifický cíl 1.1.1.2</i>	Zajistit dostatečnou kapacitu a stabilitu sociálních služeb
<i>Opatření 1.</i>	Návrh sítě sociálních služeb a její vyjednání s krajským úřadem
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	S krajským úřadem byla vyjednávána změna v základní síti sociálních služeb, konkrétně v případě NZDM, jednání však nebyla úspěšná v souvislosti s nedostatečnou participací města. Sociální služba zavedená v rámci projektu byla pouze součástí optimální sítě po dobu jeho trvání.
<i>Opatření 2.</i>	Posílení přímé práce pracovníků města Vrbna především pro oblast bydlení

Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Splněno	Opatření se naplnilo prostřednictvím realizace projektu „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“ (reg.č. CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_042/0006119), jehož realizátorem je město Vrbno. Podrobněji se projektu věnujeme následně v textu.
<i>Specifický cíl 1.1.1.3</i>	Vybudovat zázemí pro poskytování sociálních služeb
<i>Opatření 1.</i>	Využití volných prostor ve vlastnictví města Vrbna pro zázemí poskytovatelů sociálních služeb a jejich další rozvoj
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Splněno	Zázemí bylo vytvořeno pro službu NZDM a projekt „Prevenční závislostí“, dále také pro projekt „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“. Jmenovaní poskytovatelé sociálních a návazných služeb městu platili komerční nájmy za tyto prostory.
<i>Specifický cíl 1.1.1.4</i>	Nabídka sociálních služeb dle potřeb na území sdružených obcí
<i>Opatření 1.</i>	Poskytování sociálních služeb nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní program – služby drogové prevence, odborné sociální poradenství
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	Realizovány byly tyto sociální služby: <ul style="list-style-type: none"> • NZDM – terénně i ambulantně poskytovala službu organizace Liga Bruntál. • SAS RD – služba je terénní formou kontinuálně poskytována od roku 2010 organizací Help-In o.p.s nezávisle na SPSZ. Služba měla být projektově posílena, k realizaci projektu však nedošlo. Službu v regionu dále nezávisle na SPSZ poskytuje organizace EUROTOPIA.CZ, o.p.s • Služby drogové prevence – terénní programy „Prevenční závislostí na Vrbensku“, realizováno organizací OpenHouse, o.p.s. • Odborné sociální poradenství - dluhové poradenství – ambulantně je realizováno od roku 2012 organizací Help-In nezávisle na SPSZ, od 2018 včetně akreditace služeb pro oddlužení. Služba měla být projektově posílena, k realizaci projektu však nedošlo z důvodu nedostatečných personálních kapacit.

<i>Specifický cíl 1.1.2.1</i> Zajistit pravidelný monitoring a evaluaci služeb a vývoj potřeb obyvatel	
<i>Opatření 1.</i>	Vytvoření konceptu monitorovacího a evaluačního nástroje
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	Důvodem částečného plnění byla odlišná prioritizace a nízká podpora tohoto tématu od klíčových aktérů v lokalitě. Odbor vnitřních věcí MÚ ani jiný partner se tématem nezabýval, při vytváření SPSZ téma pravděpodobně nebylo dostatečně komunikováno.
<i>Opatření 2.</i>	Realizace monitoringu a evaluace
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	Za částečné naplnění tohoto opatření lze považovat realizovaný monitoring opatření SPSZ odbornými pracovníky ASZ v závěru projektového období (v r. 2019) a také evaluaci, jejímž výsledkem je tento text. Monitoring a evaluace (ve smyslu sebeevaluace) jednotlivých služeb prováděny nebyly.
<i>Opatření 3.</i>	Vytvoření mechanismu pro návrhy a změny sítě služeb
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Nesplněno	Metodické výstupy nevznikly. Odbor vnitřních věcí MÚ města ani jiný partner se tématem nezabývali, při vytváření SPSZ téma pravděpodobně nebylo dostatečně komunikováno.
Priorita 1.2	Koordinace sociálních služeb a návaznost na další programy
<i>Obecný cíl 1.2.1</i>	Zajistit koordinaci sociálních a návazných služeb na území
<i>Specifický cíl 1.2.1.1</i> Posílit koordinační roli obcí při poskytování sociálních a návazných služeb	
<i>Opatření 1.</i>	Personální posílení sociálního odboru města
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	Kapacity Odboru vnitřních věcí MěÚ Vrbno pod Pradědem posíleny nebyly. Jako personální posilu v oblasti sociálních a návazných služeb lze vnímat projekt města „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“, jehož tým tvořily spolu s koordinátorkou, dvě poradkyně.
<i>Opatření 2.</i>	Vytvoření postupů pro koordinaci sociálních služeb a jejich uplatňování

Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Nesplněno	Metodiky střednědobého plánování sociálních služeb, komunitního plánování apod., nevznikly. Důvodem byla odlišná prioritizace a nízká podpora tohoto tématu od klíčových aktérů v lokalitě. Odbor vnitřních věcí MěÚ ani jiný partner se tématem nezabývali, při vytváření SPSZ téma pravděpodobně nebylo dostatečně komunikováno.
Opatření 3.	Specifická koordinace podpory v oblasti bydlení
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Splněno	Opatření bylo naplněno realizací projektu „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“, realizovaného v letech 2017 – 2020. Projekt byl společně se zaměstnaností tematicky zaměřen na bydlení, součástí týmu byla preventivní ztráty bydlení. Blíže se aktivitě věnujeme v následném textu.
Opatření 4.	Specifická koordinace v oblasti vzdělávání – spolupráce mezi obcemi, školami, NNO, rodinami
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	Probíhá běžná spolupráce mezi příspěvkovými organizacemi města a mezi některými jinými organizacemi, probíhají jednání školské rady. Nyní školy a některé NNO nyní spolupracují v rámci OP VVV projektu ⁹ .
Specifický cíl 1.2.1.2	Podporovat case management ve všech relevantních oblastech
Opatření 1.	Vytvoření personálních kapacit pro podporu case managementu
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Nesplněno	Záměrem bylo realizovat opatření prostřednictvím KPSVL projektu, nicméně výzva OPZ to neumožňovala.
Opatření 2.	Podpora pořádání případových konferencí
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Nesplněno	Důvodem byla odlišná prioritizace a nízká podpora klíčových aktérů v lokalitě. Nástroj případových konferencí ve Vrbně je oslovenými respondenty považován za nerelevantní. Odbor vnitřních věcí MěÚ ani jiný partner se tématem nezabývali, při vytváření SPSZ téma pravděpodobně nebylo dostatečně komunikováno.

⁹ Tato oblast nebyla zahrnuta do evaluačního šetření. Podrobně se tématem zabývá paralelně probíhající evaluace Místního plánu inkluze.

<i>Specifický cíl 1.2.2.1</i>	Koordinovat realizaci opatření strategického plánu sociálního začleňování v návaznosti na relevantní sociální a návazné služby
<i>Opatření 1.</i>	Vytvoření pozice koordinátora SPSZ
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	Vznikla funkce koordinátorky/manažerky SPSZ, která však byla s ohledem na problematické financování funkce využívána jen částečně, v pozdější fázi implementace SPSZ takřka vůbec.
<i>Opatření 2.</i>	Vytvoření pracovní skupiny Projekty implementace Lokálního partnerství
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	Pracovní skupina byla vytvořena a formálně pokračuje i do současnosti. Ke společným jednáním však docházelo zřídka a aktivita měla sestupnou tendenci. Opatření nelze tedy považovat za splněné. Důvodem byl pravděpodobně nízký zájem zapojených aktérů.
<i>Opatření 3.</i>	Vytvoření závazných postupů koordinace strategického plánu sociálního začleňování a jejich uplatňování
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Nesplněno	Výstupy v podobě metodik nebo koncepcí neexistují. Důvodem je odlišná prioritizace a nízký zájem klíčových aktérů v lokalitě.

Evaluovaný SPSZ klade značné nároky na pracovníky z odboru města. Ten funguje ve složení tří pracovníků, jejichž agenda obsahuje veškeré jinde běžné úkony včetně veřejného opatrovnictví, terénní sociální práce, sociálního poradenství komunitního plánování sociálních služeb atd. Svoji kapacitu vnímají jako dostatečnou, nedostatek času a prostoru není důvodem, proč navrhované aktivity nebyly realizovány. Z provedených rozhovorů vyplývá, že opatření navrhovaná v SPSZ s nimi nebyla dostatečně komunikována, s dokumentem aktivně nepracují a ani nevnímají potřebu realizovat dotčená opatření (evaluace, aktivní depistáž, případové konference a další).

Nutno dodat, že v některých bodech se určení „naplněnost/nenaplněnost“ liší od vyhodnocení naplňování cílů a opatření SPSZ 2015-2018 v rámci návazného SPSZ. Některé z aktivit byly vyhodnoceny jako naplněné, z pohledu evaluace však navrhované opatření bylo splněno částečně nebo vůbec. Všeobecně lze však implementaci SPSZ považovat za úspěšnou především vzhledem k realizovaným aktivitám jmenovaných projektů a poskytovatelů sociálních služeb.

6 Hlavní zjištění

6.1 Dopady evaluovaných opatření podle SPSZ

V SPSZ nejsou jednoznačně definovány očekávané dopady, strategický plán je orientován na dílčí aktivity, proto jsme při jejich stanovení vycházeli z problémů a slabých stránek v oblasti sociálních a návazných služeb, definovaných v analytické části SPSZ.

S ohledem na popsané východisko v kapitole 3.2 „Socioekonomický kontext a rozsah sociálního vyloučení v obci“, tedy nedostatečné pokrytí sociálními a návaznými službami a limity v jejich spolupráci, bylo nutné pro řešení sociálního začleňování vymezit tématu sociální služby značný prostor ve strategickém plánu. To bylo zohledňováno při výběru oblasti tematického zúžení i při definování dvou zkoumaných dopadů:

- **adekvátní, kvalitní a stabilní nabídka služeb v lokalitě**
- **provázanost a koordinace služeb v lokalitě**

Podrobné propojení cílů SPSZ, výstupů plánovaných opatření a definovaných dopadů je ilustrováno ve schématu 2 Evaluované cíle, výstupy a dopady (viz Příloha 1). Z něj je patrná nižší míra propojení s druhým definovaným dopadem. Značná část navrhovaných opatření, která směřují právě k druhému dopadu, realizována nebyla. Považujeme však za užitečné zkoumat příčiny a širší souvislosti tohoto jevu.

Ze schématu lze dále usuzovat, že všechny čtyři popisované aktivity lze dávat do souvislosti s prvním definovaným dopadem, tedy adekvátní, kvalitní a stabilní nabídkou služeb v lokalitě. V případě projektu „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“ bylo taktéž záměrem přinést do lokality pozitivní změny v oblasti provázanosti a koordinace služeb, tedy druhého dopadu. V projektovém záměru uvádí jako řešený problém nedostatečnou provázanost jednotlivých podpor. Na základě evaluačního šetření však nelze vysledovat významnější dopadovost v této oblasti. Podrobněji se tématem zabýváme v kapitole 6.3.2.

6.2 Popis evaluovaných aktivit

Následuje popis konkrétních opatření, která byla v rámci implementace evaluovaného SPSZ realizována, a která naplnila definované obecné a specifické cíle. Jsou celkem 3. Ve čtvrtém bodě věnujeme prostor také organizaci Help-In, která se sice na implementaci SPSZ kvůli některým dále popsaným překážkám nepodílela, byla však součástí lokálního partnerství a kontinuálně je významným aktérem na poli poskytovatelů sociálních služeb v lokalitě.

6.2.1 Projekt „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“ - město Vrbno pod Pradědem

Projekt města Vrbna pod Pradědem, zaměřen na CS osoby sociálně vyloučené anebo sociálním vyloučením ohrožené, které žijí na území mikroregionu Vrbenska, byl realizován v letech 2017 – 2020¹⁰.

Projekt navazuje na tyto specifické cíle a navržená opatření evaluované části SPSZ:

- Specifický cíl 1.1.1: Pravidelně zjišťovat vývoj sociální situace a potřebnost specifických sociálních služeb – Opatření: Posílení přímé práce pracovníků města Vrbna především pro oblast bydlení
- Specifický cíl 1.2.1.1: Posílit koordinační roli obcí při poskytování sociálních a návazných služeb – Opatření: Personální posílení sociálního odboru města, Opatření 2 Specifická koordinace podpory v oblasti bydlení

P Projekt vznikl jako reakce na dříve v textu popsanou situaci na Vrbensku, které se potýká s vysokou mírou nezaměstnanosti, nedostatkem pracovních příležitostí a odlivem místních obyvatel do větších měst. Realizátoři projektu v rámci popisu příčiny problému¹¹ uvádí, že dochází k sestěhování lidí s nízkou nebo žádnou kvalifikací, lidí zatížených špatnou ekonomickou situací, závislých na sociálních dávkách, vysoce zadlužených, zatížených exekucí, ztrátou bydlení apod. Dále uvádí, že někteří obyvatelé Vrbenska většinu svého ekonomicky aktivního života nemají žádné zaměstnání, nebo nemají stabilní zaměstnání. Díky neschopnosti nalézt vhodné pracovní místo dochází ke ztrátě pracovních návyků, motivace, potřebných kompetencí k uplatnění na trhu práce. Dále popisují situaci v oblasti bydlení a to především vysokou zadluženost v rámci obecního bydlení. Konkrétně uvádí, že s těmi, kterým již vznikl dluh na nájemném, pracuje zaměstnanec MěÚ, avšak až ve chvíli, kdy je celá situace řešena soudně. Nikdo se nezabývá prevencí vzniku těchto situací, ani kompetencemi, případně je nemají osvojené v dostatečné míře tak, aby mohli předcházet či zabránit ztrátě bydlení. V lokalitě chybí komplexní práce s CS, propojení jednotlivých aktérů při řešení konkrétních životních situací obyvatel a koordinace poskytovaných podpor. Podporu při řešení dílčích problémů poskytují neziskové organizace, či pracovníci městského a obecních úřadů v lokalitě. Zcela chybí multidisciplinární spolupráce a podpora.

¹⁰ Reg. č. CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_042/0006119

¹¹ Informace jsou čerpány z dotazníkového šetření, realizovaného v r. 2019 v rámci monitoringu opatření SPSZ

Projekt na popsanou situaci reagoval realizací dvou tematických programů:

1) Program Prevence ztráty bydlení, 2 podskupiny:

- Práce s klienty, kteří již ohrožení ztrátou bydlení jsou,
- Práce s klienty, kteří ohrožení ztrátou bydlení mohou být vzhledem k životní situaci - prevence .

2) Program Zaměstnanost: připravit klienty z cílové skupiny pro vstup na trh práce - zvýšit zaměstnatelnost a získání kompetencí pro získání a udržení si zaměstnání.

Tým tvořily společně s koordinátorkou projektu dvě poradkyně, které v prostorách poradny pracovaly s obyvateli Vrbenska, které lze považovat za osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené. Projekt přinesl mimo jiné tyto výsledky¹²:

- 71 osobám byly zvýšeny kompetence v oblasti udržení bydlením
- 13 osobám ohroženým ztrátou bydlení se podařilo zmírnit nebo odstranit tuto hrozbu
- 1 domácnost přešla ze substandartního do standartního typu bydlení
- Cca 100 osob se účastnilo vzdělávání zaměřeného na prevenci ztráty bydlení, tj. hledání práce, rozpočet domácnosti a finanční gramotnost
- 60 osob získalo kompetence k udržení zaměstnání v rámci dalších aktivit – poradenství, kurzy (finanční gramotnost, práva a povinnosti zaměstnance, počítačová gramotnost, komunikační dovednosti)
- 48 osob prošlo tréninkovým pracovním místem
- 18 osob nastoupilo do zaměstnání, 9 osob pracuje přes jiný zaměstnanecký projekt

Realizace projektu je považována za úspěšnou a projekt aktuálně pokračuje v obměněné podobě se zaměřením na dvě oblasti – zaměstnanost a dluhy. Ukotven je ve vrbenském Tematickém akčním plánu, který se zaměřuje na stejné dvě tematické oblasti.

6.2.2 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Vrbenska - Liga, o.p.s.

Projekt byl realizován v letech 2016 – 2019¹³, jehož cílem bylo napomáhat sociálnímu začleňování mladých lidí žijících v území spolupracujících obcí.

Projekt navazuje na tyto cíle a opatření:

- Specifický cíl 1.1.1.3: Vybudovat zázemí pro poskytování sociálních služeb – Opatření: Využití volných prostor ve vlastnictví města Vrbna pro zázemí poskytovatelů sociálních služeb a jejich další rozvoj
- Specifický cíl 1.1.1.4: Nabídka sociálních služeb dle potřeb na území sdružených obcí – Opatření: Poskytování sociálních služeb nízkoprahové zařízení pro děti a mládež,

¹² Informace jsou čerpány z dotazníkového šetření, realizovaného v r. 2019 v rámci monitoringu opatření SPSZ.

¹³ Reg. č. CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_042/0002783

sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní program – služby drogové prevence, odborné sociální poradenství

Důvody ke zřízení služby realizátoři spatřovali v několika aspektech¹⁴. Jedním z nich byla určitá odlehlost regionu a tím i menší množství různých příležitostí k práci či volnému vyžití. Uvádí, že pracovní příležitosti pro mladé jsou tak velmi omezeny, prakticky se v regionu nevyskytují. V mikroregionu dále chybí zařízení, v němž by mohly děti a mládež smysluplně využívat volný čas. Různé volnočasové příležitosti (např. wellness, bazény v hotelích) jsou přístupné pouze návštěvníkům a turistům, cenově jsou pro CS nedostupné. Dalším aspektem je dlouhodobá vysoká nezaměstnanost. Nedostatečné množství pracovních příležitostí mimo cestovní ruch vede k odlivu části místních obyvatel za příležitostmi do jiných regionů. V místě zůstávají lidé, pro které odchod z regionu nemá význam, perspektivy jsou pro ně stejné. Mladí lidé mají nedostatek vhodných příležitostí k výhledu na smysluplnou budoucnost, na dobrou životní perspektivu. Často pocházejí ze zázemí chudších rodin, jsou ohroženi sociopatologickými jevy (gambling, drogy, alkoholismus), nemají ve svém okolí dostatek pozitivních životních vzorů.

NZDM bylo realizováno jak terénně, tak ambulantně a to v prostorách bývalého gymnázia pronajatých od města. Služba byla zaměřena na mladé lidi ve věku 15 – 26 let. Podpořeno bylo celkem 43 osob. Pracovníci NZDM se s klienty zabývali především tématy nezaměstnanost, vzdělání, zvyšování kvalifikace, předčasné odchody ze středních škol, evidenci na ÚP, doučování, mezigenerační soužití, lékařskou péči, dluhy, rodinné a vztahové problémy

Součástí projektu byly také fakultativní činnosti:

- „Tanec a hudba“, volnočasová aktivita, které účastnilo celkem 37 osob
- „Kariéra“, které se účastnilo celkem 40 osob, a v rámci které klienti získávali přehled v oblastech práv a povinností zaměstnavatele, finanční gramotnosti, rekvalifikace, agenturního zaměstnávání atd. Probíhaly modelové situace a situační tréninky, doprovody na výběrová řízení, dále také exkurze k zaměstnavatelům.
- „Skupinové akce“, kterých se účastnilo celkem 40 osob, a která byly složeny z jednotlivých akcí – dvoudenních pobytů s přenocováním mimo domov, s cílem navazování a utužování sociálních vazeb.

6.2.3 Prevence závislostí na Vrbensku – Open House, o.p.s.

Projekt byl realizován v letech 2017 – 2020¹⁵, jehož cílem bylo pracovat s populací ohroženou závislostí nebo již závislou na návykových látkách v oblasti Vrbenska.

Projekt navazoval na tyto cíle a opatření SPSZ:

- Specifický cíl 1.1.1.3: Vybudovat zázemí pro poskytování sociálních služeb – Opatření: Využití volných prostor ve vlastnictví města Vrbna pro zázemí poskytovatelů sociálních služeb a jejich další rozvoj
- Specifický cíl 1.1.1.4: Nabídka sociálních služeb dle potřeb na území sdružených obcí – Opatření: Poskytování sociálních služeb nízkoprahové zařízení pro děti a mládež,

¹⁴ Informace jsou čerpány z dotazníkového šetření, realizovaného v r. 2019 v rámci monitoringu opatření SPSZ.

¹⁵ Reg. č. CZ.03.2.60/0.00.0/15_042/0005682

sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní program – služby drogové prevence, odborné sociální poradenství

Důvody ke zřízení služby v lokalitě¹⁶ shledávali realizátoři v tom, že v oblastech jako je Vrbensko, tedy v oblasti strukturálně postižené a s problémy spojenými se sociálním vyloučením, se předpokládá výskyt osob závislých na návykových látkách. Další aspekty periferního regionu potom přispívají k prohloubení závislosti, především se jedná o nedostatek nebo nedostupnost sociálních služeb a návazné odborné péče v místě. Další z příčin je nedostatečná informovanost o rizicích spojených se závislostí, v neuspokojivě nebo nedostatečně prováděné primární prevenci, v nezaměstnanosti spojené se sociálním vyloučením obyvatel, v životě v sociálně vyloučené lokalitě s nedostatečnou infrastrukturou a omezenými možnostmi kulturního využití a trávení volného času.

Cílem projektu bylo tedy pracovat s populací ohroženou závislostí nebo již závislou na návykových látkách v oblasti Vrbenska, rozšířit a zkvalitnit službu s cílem minimalizovat rizika a následky spojené se závislostním chováním, dále pracovat s gamblery, kuřáky konopí a alkoholiky, prohloubit spolupráci organizací dotčených cílovou skupinou, působit na zvýšení informovanosti o drogové problematice, důsledcích a prevenci u cílových skupin, pracovat s předsudky.

Cílovou skupinou byly osoby z oblasti Vrbenska (Vrbno pod Pradědem, Karlovice, Karlova Studánka, Ludvíkov, Široká Niva), závislé na návykových látkách (problémoví uživatelé drog), užívající návykové a psychotropní látky, osoby, které mají závislostní chování (alkoholismus, konopí, gambling), nebo osoby jim blízké, které jsou touto závislostí ohroženy (rodinní příslušníci, partneři, kamarádi, vrstevníci, experimentátoři, osoby sociálně vyloučené, nebo sociálním vyloučením ohrožené).

Věková struktura osob, se kterými projekt pracoval, byla určena v rozmezí 15 - 64 let.

V rámci projektu bylo podpořeno celkem 52 osob a došlo k 7564 výměnám injekčního materiálu.

Vedle terénního programu byly v rámci projektu realizovány aktivity:

- Vzdělávací program pro CS (skupinový i individuální – témata jako žloutenka, bezpečná aplikace drogy apod.)
- Kampaň za účelem zvýšení informovanosti (články v místním tisku, letáky)

Tyto aktivity byly nabízeny v prostorách Klubu Kotlík Centra volného času.¹⁷

6.2.4 Help-In, o.p.s.

Help-In je jedním z nejvýznamnějších poskytovatelů sociálních služeb na Vrbensku¹⁸. Záměrem organizace bylo podílet se na implementaci opatření SPSZ 2015 – 2018 a to konkrétně v případě tohoto cíle a opatření:

- Specifický cíl 1.1.1.4: Nabídka sociálních služeb dle potřeb na území sdružených obcí – Opatření: Poskytování sociálních služeb nízkoprahové zařízení pro děti a mládež,

¹⁶ Informace jsou čerpány z dotazníkového šetření, realizovaného v r. 2019 v rámci monitoringu opatření SPSZ

¹⁷ Centrum volného času - Klub Kotlík ve Vrbně pod Pradědem fungoval od roku 2006 do roku 2016. Jeho cílem bylo snížení kriminality mládeže, výskytu sociálně patologických jevů a nevhodného trávení volného času dětí a mládeže. Nešlo o sociální službu.

¹⁸ Více o jejich službách na <http://www.help-in.cz/>

sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní program – služby drogové prevence, odborné sociální poradenství

Schváleny byly konkrétně dva projekty a to na službu SAS RD a také odborné dluhové poradenství. K realizaci nedošlo kvůli neobsazení pozice dluhového poradce a dle zástupců organizace se dále ukázalo, že nastavené indikátory neodpovídaly poptávce po službě v regionu. Poskytnuté finance byly tedy vráceny.

Organizace je kontinuálně jedním z aktérů, který se o naplnění některých cílů SPSZ dlouhodobě zaslouhuje nezávisle na něm včetně čerpání financí s tím souvisejících. Zástupci organizace partnerům v lokalitě aktuálně přislíbili realizaci stáží pro nové kapacity, podání návrhu na oddlužení ve spolupráci s terénními pracovníky, kteří obsáhnou signalizační a vyhledávací činnost a částečnou přípravu materiálů, a také účast na osvětové akci pro veřejnost.

6.3 Zhodnocení definovaných dopadů

6.3.1 Dopad 1 – adekvátní, kvalitní a stabilní nabídka služeb v lokalitě

Formulace dopadu „adekvátní, kvalitní a stabilní“ není náhodná. K těmto hodnotám totiž priority a cíle SPSZ směřují.

V analytické části SPSZ je uvedeno, že dostatečná kapacita sociálních služeb je jednou z podmínek pro úspěšnou realizaci cílů strategického plánu sociálního začleňování, jelikož vliv sociálních služeb je patrný v cílech nejen oblasti sociálních služeb, ale také oblasti zaměstnanosti, vzdělávání, bydlení, prevence a volného času. Především poskytování služeb sociální prevence je významné pro možnosti řešení nepříznivé životní situace a specifických problémů uživatelů těchto služeb a je vhodným nástrojem pro předávání informací, šíření vhodných nabídek programů a činností pro samotnou aktivizaci a podporu uživatelů služeb. Patrná je potřeba zajištění některých forem služeb sociální prevence. Poptávány jsou zejména služby odborného sociálního poradenství zaměřeného na řešení zadlužení a dluhové prevence, služby zajišťující pomoc v rodinách s dětmi a umožňující provazbu vlivu na přenos informací a vlivu mezi školami a rodinami a zároveň napomáhající řešení složitých specifických situací a problémů v rodinách, služby věnující se dětem a mládeži a jejich aktivnímu a smysluplnému naplňování volného času. Nutný je také rozvoj terénního programu protidrogové prevence, jež má aktuálně nižší kapacitu, než je na území třeba. Tento cíl směřuje k nastavení sítě a vhodné kapacity poptávaných sociálních služeb v celém území mikroregionu Vrbensko. (SPSZ, 2015)

Součástí SPSZ je swot analýza, kde jsou definovány silné a slabé stránky. Mezi silné stránky patří zájem vedení města o řešení problematiky, existující poskytovatelé sociálních služeb, dostupnost služeb, vzájemná spolupráce obcí Vrbenska, zájmové kroužky ve školách. Mezi slabé stránky potom vysoká nezaměstnanost, migrace obyvatel, nedostačující informace o možných sociálních službách, nedostatek příležitostí k využití volného času, nízká finanční gramotnost a existující zadluženost obyvatel, nezájem obyvatel řešit své problémy, nedostatek sociálních kontaktů. (SPSZ, 2015)

V těchto podmínkách a z této výchozí pozice byl SPSZ designován. Z tabulky evaluovaných priorit a z popisu jednotlivých realizovaných opatření je patrné, že jeho implementace přinesla

v lokalitě viditelné změny. Srovnáme-li nabídku služeb v době vzniku SPSZ a nyní, je zřejmě širší. Zkoumáme-li však návaznost na SPSZ, ke stabilizaci a k využívání nástrojů ke zkvalitňování došlo jen částečně.

Služba **NZDM**, financována prostřednictvím KPSVL, si velmi rychle našla své uplatnění a také respondenty v rozhovorech byla hodnocena pozitivně. Neobjevily se ani v jiných lokalitách časté problémy v podobě odmítavého postoje širší veřejnosti. V několika případech zaznělo, že služba se v lokalitě etablovala. Prokázala tedy jednoznačně relevantnost. Služba však nepokračuje a to především z důvodu nastavení financování. NZDM bylo součástí tzv. optimální sítě krajských sociálních služeb, aby se stalo součástí tzv. základní sítě, kde by byla zajištěna stabilizace a kontinuita, byla by nutná vyšší spoluúčast obce. Jak uvedla zástupkyně organizace Liga Bruntál, zástupci města nebyli ve věci odmítaví, ale 25% spoluúčasti je pro malé město všeobecně finančně náročné. Aktuálně se aktivity organizace zúžily na doučování dětí v rámci Střediska volného času, které probíhá v jedné místnosti bývalého NZDM a kde je navázána úzká spolupráce se sousedícím dětským domovem.

Projekt „**Prevence závislostí na Vrbensku**“ je procesně obdobný. Terénní služba pro tuto CS již ve Vrbně realizována byla, poptávka však byla vyšší a finance a kapacity organizace OpenHouse na ni nemohly odpovědět. Projekt financovaný v rámci KPSVL na tento problém zareagoval, byl úspěšný, indikátory byly naplněny, služba fungovala jak ambulantně, tak terénně a to také v ostatních menších obcích Vrbenska. Po skončení projektu se však vedení organizace nepodařilo najít finanční zdroj k pokračování, a tak je služba znovu poskytována ve velmi omezené míře. Konkrétně je služba nabízena pouze terénně a to jedenkrát v týdnu přímo ve Vrbně. Zástupci organizace uvádí, že současná situace není pro jejich CS ideální, ale za daných podmínek nemůžou v lokalitě intervenovat intenzivněji.

Jediný projekt „**Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku**“ ve svých aktivitách pokračuje, je financován v rámci výzvy č. 052 OPZ pod názvem „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku 2020 – 2022“. Původně byl projekt zaměřen na téma zaměstnanost a bydlení. Oblast bydlení se později ukázala jako neadekvátní a velmi obtížně realizovatelná. Realizátoři projektu uvádí, že v oblasti bydlení jim chyběly nástroje k řešení klientských situací. Pracovali sice na upevnění kompetencí k udržení bydlení a celkové stabilizaci klienta, zakázky hledání bydlení však narážely na velmi omezený trh s bydlením ve Vrbně a zadluženost klientů.

Realizátoři tedy zareagovali na vyšší poptávku v oblasti dluhů a návazný projekt přesměrovali na tematické oblasti dluhy a zaměstnanost. Realizační tým pokračuje ve stejných prostorách v majetku města.

Mezi navrhovanými opatřeními bylo dále **dluhové poradenství**. Jednání o realizaci probíhala s organizací Help-In. Projekty byly podány, schváleny, následně však finance vraceny, poté, co se nenašly lidské zdroje k obsazení vznikajících pozic a navíc, dle realizátorů by služba nenašla své uplatnění v nastavené míře. Oslovená zástupkyně organizace uvedla, že situace na Vrbensku se výrazně nezměnila a má tedy pochybnost o naplnitelnosti indikátorů nastavených v TAP. Vysvětlila, že zadluženost se zřejmě týká obyvatel, kteří nepracují a nemají zájem svoji situaci řešit v souvislosti s tím, že po nástupu do zaměstnání je okamžitě kontaktuje exekutor a z výdělků jim zůstane pouze nezabavitelné minimum.

Službu **SAS** poskytuje nezávisle na SPSZ organizace Help-In (od roku 2010) a také organizace EUROTOPIA.CZ (časové ohraničení se nepodařilo zjistit kvůli omezené

komunikaci se zástupci organizace). Od zástupců organizací nezaznávají problémy s nedostatečnou kapacitou.

Prostor nyní věnujeme zhodnocení dopadu z perspektivy tří stanovených proměnných, tedy adekvátnosti, kvality a stability.

Adekvátnost je nesnadno měřitelná hodnota a vyžaduje hlubší znalost lokality a množství dat. Souvisí především s obecným cílem „Vytvořit síť služeb na základě potřeb obyvatel“ a návazným specifickým cílem „Pravidelně zjišťovat vývoj sociální situace a potřebnost specifických sociálních služeb“. Navrhovanými opatřeními jsou pravidelný monitoring a depistáž, tedy mapování skladby dotčené CS a jejich potřeb. V současnosti jsou tyto nástroje využívány jen okrajově a povědomí o potřebách ohrožených obyvatel Vrbenska vzniká na základě osobních zkušeností sociálních pracovníků, nikoliv však systematicky a pravidelně. Nejen z navrhovaných patření, ale z celkového obrazu Vrbenska, jaký byl během evaluačního šetření vytvořen, vyplývá potřeba hlubší znalosti osob ohrožených sociálním vyloučením a jejich aktivizace k řešení tíživé sociální situace za pomoci navázání na dostupné sociální služby. Míra této znalosti se dle slov respondentů spolu se SPSZ a vývojem v čase zvýšila. Aktéři nejen z Vrbna, ale také zástupci menších zapojených obcí uváděli, že pozorují vyšší informovanost a častější využívání sociálních a návazných služeb u tamních obyvatel. Shledáváme zde však jisté limity, které jsou způsobeny zejména neaplikováním navrhovaných opatření a neexistencí platform, kde by zkušenosti a znalosti jednotlivých aktérů byly sdíleny.

Ke kvalitě by měly přispívat navrhované koncepce evaluace a monitoringu služeb. Ty, jak uvádíme v tabulce 5 „Priority a cíle evaluované na základě tematického zúžení“, nebyly mezi místními aktéry tématem k řešení. Kvalita tak systematicky sledována není. Za zkvalitnění lze však jistě považovat samotné posílení kapacit či zavedení aktivit zaměřujících se na dílčí témata.

Stabilita je limitována podporou města a financováním. Služba realizována projektově je v tomto ohledu vždy ohrožena, pokud však prokáže své uplatnění, měly by existovat funkční mechanismy k jejímu udržení. Dvě služby, které zjevně mají na Vrbensku své místo, drogový terén a NZDM, proto v současnosti absentují nebo jsou realizovány v omezené míře. K jisté stabilizaci došlo v případě projektové aktivity „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“, po skončení v současnosti běžícího projektu však aktivity pokračovat nemusí. Ostatní poskytovatelé, kteří mají dlouhodobě stabilní postavení na Vrbensku, SPSZ nijak výrazně neovlivnilo.

Navrhované služby v SPSZ byly tedy z větší části realizovány. Aktuálně se oslovení respondenti v rozhovorech vyslovili k relativně dostatečné síti služeb na Vrbensku, tematizují potřebu posílení služeb pro seniory vzhledem k stárnutí populace a také absenci psychologické a psychiatrické péče v místě.

K hodnocení pokrytí službami v menších zapojených obcích nemáme dostatek dat. Klíčoví aktéři považují za dostatečný zdroj informací o socio-ekonomickém stavu tamních obyvatel a jejich potřeb starosty. Aktivní depistáž v obcích realizována není. K navázání spolupráce se sociálními pracovníky tedy dochází pouze, pokud intervenci iniciuje zástupce vedení obce. V obcích terénně působí služba SAS nezávisle na vedení obce, tam předpokládáme

spolupráci s OSPOD¹⁹, která dává impuls ke vstupu služby do domácnosti. Plošný monitoring nebo aktivní depistáž a adekvátní reakci na zjištěná fakta jsme nezaznamenali. Poskytovatelé ambulantních služeb ve Vrbně uvádí, že klienty z jiných obcí mnoho nemají, ale o jejich existenci ví.

Na závěr dokresluje citací, která je přemostěním k druhému definovanému dopadu.

„Je tady toho spoustu, není toho málo, těch sociálních služeb, ale není to pořádně komunikované, a kdyby to bylo nějakým jednotným přehledným způsobem uvedeno na stránkách, lidé se na to spíše obrátí. Oni si to asi mezi sebou řeknou, ale to si myslím není dostatečné.“ (z rozhovoru s respondentkou)

6.3.2 Dopad 2 - provázanost a koordinace služeb v lokalitě

V rámci priority 1.2 „Koordinace sociálních služeb a návaznost na další programy“ je v SPSZ uvedeno, že zajištění koordinace poskytovaných sociálních služeb je klíčové pro jejich efektivitu a adekvátnost. Zájmem obcí mikroregionu Vrbenska je poskytovat svým obyvatelům služby, uspokojovat jejich potřeby, zajistit dostupnost poskytování služeb v celém území, dbát na to, aby sociální služby nebyly v některých místech poskytovány duplicitně, v jiných zcela chyběly. Koordinováním sociálních služeb lze zároveň získat a zajistit podporu rozvoje dalších programů, které zasahují strategické oblasti potřeb obyvatel mikroregionu, zejména oblast zaměstnanosti, vzdělávání, bydlení, prevence. Koordinování sociálních služeb, sledování jejich výsledků a hodnocení efektivity sociálních služeb je také jedním z východisek pro zajištění a plánování financování sociálních služeb na území. (SPSZ, 2015)

Specifické cíle jsou potom definovány jako:

1.2.1.1 – Posílit koordinační roli obcí při poskytování sociálních a návazných služeb

1.2.1.2 – Podporovat case management ve všech relevantních oblastech

1.2.2.1 – Koordinovat realizaci opatření strategického plánu sociálního začleňování v návaznosti na relevantní sociální a návazné služby

Autoři strategického plánu věnovali značnou část textu oblasti spolupráce. Zdůrazňují, že k docílení efektivity je nutná, a reflektovali, že spolupráci v lokalitě je třeba posílit konkrétními kroky a opatřeními.

Před vstupem ASZ na Vrbensko bylo v lokalitě realizováno komunitní plánování sociálních služeb v režii Odboru vnitřních věcí MěÚ Vrbno pod Pradědem. Vznikly komunitní plán pro roky 2011 – 2012 a komunitní plán pro roky 2017 – 2020 (ten, jak zaznělo v rozhovoru, byl vytvořen bez účasti jiných místních aktérů). Z rozhovorů s oslovenými respondenty bylo zjištěno, že nositelkou komunitního plánování na Vrbensku je jedna z pracovníků MěÚ. Jeho realizace byla přerušena jejím odchodem na rodičovskou dovolenou a v současnosti, po jejím návratu, dochází k pozvolnému obnovování aktivit. Toto procesní nastavení je ve Vrbně způsobeno pravděpodobně nedostatečnou kapacitou, do jisté míry jde o jakousi zvykovost a z našeho pohledu jisté nedostatky ve smyslu předávání agendy a zastupitelnosti. Pracovnice

¹⁹ Jde o běžnou podobu spolupráce, tuto informaci však nemáme ověřenou. Jde pouze o předpoklad.

dotčeného odboru uvádí, že jsou součástí malého úřadu a funkce jsou často kumulované, navýšení počtu pracovníků ale nevnímají jako potřebné.

Po příchodu ASZ a vzniku Lokálního partnerství se komunitní plánování dostalo do pasivnější etapy s odůvodněním předcházení dublování činností.

Komunitní plánování tedy není aktivně realizováno a svoláváno cca od roku 2015. Lokální partnerství zaplnilo místo komunitního plánování a „funguje“ jako platforma pro setkávání aktérů na poli sociálního začleňování, nicméně jedná se o odlišný nástroj s odlišně definovanými cíli. Vedle toho také LP prošlo několika fázemi a v posledních cca dvou letech se ho účastní omezené množství účastníků. Nyní do setkávání tohoto charakteru vstupuje epidemie a s ní spojená vládní opatření.

Shrneme-li tedy předešlé, v lokalitě aktuálně neexistuje funkční platforma, která by propojovala poskytovatele sociálních a návazných služeb, nastavovala mechanismy k vzájemné koordinaci, sdílení zkušeností a dobré praxe, představování nových aktivit, sledování potřeb obyvatel Vrbenska, atd. Důsledky jsou patrné. Z provedených rozhovorů lze konstatovat, že jednotliví aktéři o sobě mají jen velmi omezené povědomí. Zaznamenali jsme i např. tyto zavádějící informace a jevy:

- veškerá činnost ASZ je zaměřována s projektem „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“,
- neznalost obsahu SPSZ a dalších návazných strategických dokumentů,
- odkazování na vzdálené služby v Bruntále kvůli nevědomosti o aktivitách přímo v místě,
- nespolupráce kvůli konkurenčnímu prostředí mezi NNO,
- neznalost výstupů konkrétních aktivit a následná nedůvěra,
- zúžení činnosti pouze na vlastní agendu bez prvků case-managementu,
- velmi omezené nebo mylné informace o činnosti ASZ.

Roli koordinátora může naplňovat ASZ, především v osobě lokálního konzultanta nebo manažera SPSZ. I oni však potřebují aktivní spoluúčast partnerů. Funkce manažera/koordinátora SPSZ se navíc potýká s problematickým financováním (obzvláště pro menší obce je zátěžové hradit jeho mzdu) a je tedy často přidružená k jiné agendě. Ve sledované době byla tato funkce oproti počáteční fázi spolupráce s ASZ využívána jen velmi omezeně.

Všechny čtyři evaluované služby a projekty pracovaly do značné míry izolovaně.

Z evaluačního šetření lze tedy konstatovat zřejmý prostor k zlepšení. Položíme-li si však otázku, zda SPSZ a celková intervence ASZ v lokalitě přispěla k provázanosti a koordinaci služeb v lokalitě, odpověď je kladná. Uskutečnilo se několik lokálních partnerství a jiných jednání, kterých se účastnilo množství aktérů. V seznamu lokálních partnerů v evaluovaném SPSZ je uvedeno celkem 52 jmen. Byly realizovány mnohé aktivity ve spolupráci několika subjektů. V současnosti se navíc znovu rozbíhá komunitní plánování sociálních služeb,

pracovnice, která má KPSS v agendě, síťuje zástupce sociálních služeb a jiné partnery ke spolupráci.

Potřebu koordinace a provázanosti služeb aktuálně vnímají všichni oslovení respondenti.

6.4 Naplňování cílů KPSVL

6.4.1 Adresnost a relevance

Z evaluačního šetření vyvozujeme, že existují dva takřka protichůdné názory, zda je tento princip naplněn či nikoliv. Někteří oslovení respondenti totiž vnímají vstup ASZ na Vrbensko jako neadekvátní.

„Přišlo mi to zbytečné. My tady tak nějak cítíme, známe svoji lokalitu, když k nám začne někdo jezdit a říkat, co by se mělo dělat ... To se může dělat ve velkých městech. My to tady známe a nehledáme zbytečně problémy. Neděláme práci pro práci. My ten problém nespátřujeme.“ (z rozhovoru s respondentem)

Podobné výroky se v rozhovorech opakovaly. Perspektiva některých respondentů je taková, že Vrbensko se nepotýká s problémy spojenými se sociálním vyloučením. Je zde, až na výjimky, dlouhodobě neměnná, sociálním pracovníkům známá skupina lidí, která má potřebu podpory, případně podporu nepotřebuje a jde o „zvolený životní styl“. A na tyto obyvatele Vrbenska dokáží reagovat městští sociální pracovníci.

Jiní aktéři považují intervenci za relevantní. Uvádí, že vedle realizovaných aktivit vnímají také to, že jim ASZ pomohla reflektovat a jasně definovat problémy, které se v lokalitě vyskytují a na něž je třeba reagovat.

„My už teď lépe vidíme ty problémy a víme, nebo aspoň tušíme, co se s nimi dá dělat.“ (z rozhovoru s respondentem)

Z pohledu evaluátora je adresnost a relevance zcela určitě naplněná. V souvislosti s výše popsány podmínkami k životu tamních obyvatel je jednoznačné, že Vrbensko svojí polohou, historickým a socio-ekonomickým kontextem, ale také současnými zjevnými jevy patří mezi lokality vhodné ke koncepčnímu řešení v oblasti sociálního začleňování. Kromě jiného o tomto vypovídají také naplněné kapacity služeb a aktivit, které byly v rámci evaluace sledovány. Poptávka po hlubší spolupráci a koordinaci sociálních služeb je také jistou pozvánkou ASZ do regionu.

6.4.2 Konzistence s potřebami

Konzistence kapacity prováděných opatření s potřebami osob ohrožených sociálním vyloučením je blíže zhodnocena v rámci evaluace dopadů opatření SPSZ v předchozích kapitolách, konkrétně při evaluaci dopadu „adekvátní, kvalitní a stabilní pokrytí sociálními a návaznými službami“. Vyplývají z ní následující závěry.

- Zda je tento princip naplněný, nelze zjistit bez systematického zmapování lokality včetně menších obcí. Je třeba využívat nástrojů aktivní depistáže a monitoringu potřeb, pracovat analyticky s výstupy realizovaných aktivit, evaluovat.
- Implementace SPSZ poukázala na potřeby, které byly po dobu trvání podpořených projektů naplňovány. V případě jejich nepokračování se předpokládá, že současná omezená působnost některých sociálních služeb způsobuje nenaplněné potřeby zástupců dotčených CS. Nedostatečnou kapacitu žádný z poskytovatelů evaluovaných služeb explicitně nevedl, nabídku odpovídající poptávce však v současnosti předpokládat nelze.
- Kromě sociálních služeb jsou patrné jiné nedostatky, související se sociálními službami. V případě Vrbenska jde zejména o omezenou nabídku bydlení a pracovních míst, vzdělávacích institucí a jiných, např. zdravotnických služeb.

Po dobu implementace SPSZ lze však princip perspektivou sociálních a návazných služeb považovat za naplněný.

6.4.3 Koordinace

Tento princip je taktéž poměrně detailně zpracován v rámci druhého hodnoceného dopadu. Koordinaci v lokalitě vnímáme jako slabé místo, zjevná je neprovázanost a nespolupráce jednotlivých aktérů. Za příčiny je možné považovat nedostatek pozitivních zkušeností s metodami case-managementu, síťování apod., dále frustraci z nenaplněných očekávání od ASZ, několikaletý útlum v komunitním plánování, aktuální politickou reprezentaci obce s odlišnými prioritami.

V lokalitě je aktuálně patrná určitá nedůvěra k ASZ, a tak se role koordinátora stává poměrně náročnou. Podílet se na ní může vedení města či pracovníci odboru vnitřních věcí. Předpokladem je však koncepční smýšlení a schopnost vidět dál než sahá každodenní pracovní agenda orientovaná na individuální práci s klientem.

Koordinace je klíčovým aspektem k úspěšnému řešení problémů spojených se sociálním vyloučením. Ty jsou ve strategických dokumentech reflektovány a jsou také navrženy konkrétní kroky k jejich řešení. Ty jsou mimo jiné také zprávou o určitém naplnění principu koordinace. Obsah těchto dokumentů je třeba vtělit do společné práce realizátorů aktivit přispívajících k zlepšení situace na Vrbensku.

6.4.4 Synergie na úrovni opatření

K synergii bez koordinace dochází jen velmi těžko. Nicméně projevila se ve spolupráci ASZ s jednotlivými poskytovateli sociálních služeb a městem při vzniku SPSZ, projektů a následné podpoře při jejich realizaci. Dále jsme zaznamenali úspěšné propojení aktérů, kterými jsou např. MěÚ a ÚP nebo MěÚ s Help-In(a další). V každém případě lze jako synergii vnímat také ambulantně poskytované služby v prostorách v majetku města nebo fakt, že město každoročně na nevládní organizace přispívá z rozpočtu. Pozitivní výsledky spolupráce jsme během šetření

zaznamenali také v oblasti trávení volného času dětí a mládeže, především v propojení NZDM s dětským domovem.

Získaná evaluační data jsou však zprávou o tom, že pracovníci sociálních a návazných služeb pracují spíše izolovaně a ve větší míře vzájemně nespolupracují.

6.4.5 Udržitelnost

Lze konstatovat, že intervence ASZ v lokalitě vnesla novou perspektivu, konceptuální myšlení a informace o nástrojích k řešení sociálního vyloučení. V případě části zapojených aktérů se dle jejich slov tyto principy ukotvily a lze je považovat za udržitelné. V případě některých aktérů k reflexi nedošlo, aktivity související s ASZ nepovažují za relevantní a hodnotit udržitelnost tedy není na místě. Vedení města nicméně ASZ považuje za partnera a má v úmyslu ve spolupráci pokračovat.

Udržitelnost v případě konkrétních evaluovaných opatření se různí.

Mezi měkkí opatření, která byla realizována, patří poskytnutí prostor v majetku města pro poskytovatele sociálních a návazných služeb. Část projektových aktivit skončila, některé prostory tak nadále využívány nejsou. Považujeme za vhodné zvážit, zda pro dlouhodobou udržitelnost nesnížit výši nájemného s ohledem na neziskovost aktivit. Komerční nájem je pro služby jako je NZDM zátěžový.

NZDM a drogový terén nepokračují. Systém financování služeb, jehož součástí jsou kategorie optimální a základní sítě a také nutnost spoluúčasti obce, je značnou překážkou. Služby však prokázaly svoje uplatnění, a pokud budou nějakým způsobem podpořeny, jejich dlouhodobější udržitelnost lze předpokládat.

Kontinuálně, s tematickou obměnou, pokračuje pouze projekt „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“. Z rozhovorů vyplývá, že většina poskytovatelů sociálních služeb a realizátorů projektových aktivit ho nepovažují za partnera, podporu vedení města však má. Dlouhodobá udržitelnost bude pravděpodobně také závislá na externích zdrojích, přispět však jistě může intenzivnější sdílení dobré praxe a celkové PR projektu.

Princip lze považovat za spíše naplněný. Podmínkou k dalšímu pozitivnímu vývoji je aktivní LP a dostatek finančních zdrojů (v současnosti ohrožené globální epidemickou situací).

6.5 Spolupráce aktérů a ASZ

Z evaluačního šetření je možné konstatovat, že SPSZ a celková intervence ASZ v lokalitě přispěla k provázanosti a koordinaci služeb v lokalitě. Uskutečnilo se několik lokálních partnerství a jiných jednání, kterých se účastnilo množství aktérů. V seznamu lokálních partnerů v evaluovaném SPSZ je uvedeno celkem 52 jmen. Byly realizovány mnohé aktivity ve spolupráci několika subjektů. Zaznamenány však byly také prostory k zlepšení, všichni oslovení respondenti vyjadřují potřebu kvalitnější koordinace a provázanosti služeb. Roli koordinátora může spolu s rozvíjejícím se komunitním plánováním plnit také ASZ.

Závěrem předkládáme shrnutí silných a slabých stránek lokálního partnerství v lokalitě Vrbensko.

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ posílení spolupráce v sociální oblasti mezi obcemi mikroregionu ▪ zvýšení zájmů vedení obce o řešení problémů sociálního vyloučení, včetně zvýšení informovanosti o dostupných nástrojích k řešení ▪ vysoký počet účastníků LP z komerční sféry ▪ terénní sociální práce v lokalitě, kterou realizují poskytovatelé sociálních služeb z okolních měst ▪ žádný nebo menší nárůst v oblasti bytové lichvy, absence rozsáhlých SVL ▪ rozsáhlý obecní bytový fond jako potenciál pro opatření v oblasti sociálního bydlení 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nejistá finanční udržitelnost projektových aktivit ▪ snižující se účast na LP a absence platformy zajišťujících spolupráci aktérů ▪ nerealizace opatření v oblasti sociálního bydlení, zaměstnávání, sociálního podnikání a nízký synergický efekt ▪ zaměření primárně na individuální sociální práci ▪ absence společné koordinace a nižší vzájemná informovanost i vzájemná podpora aktérů ▪ není možné systematicky prokázat dopady opatření (v rámci strategického plánování orientace na aktivity, nikoliv dopady)

7 Závěry evaluace a doporučení

Evaluační zpráva přinesla výsledky zhodnocení spolupráce Agentury pro sociální začleňování s lokalitou Vrbensko v letech 2015 – 2020 na základě analýzy výstupů a výsledků implementace Strategického plánu sociálního začleňování 2015 – 2018, konkrétně implementace opatření, která se týkají oblasti sociální a návazné služby. Evaluační šetření se muselo vyrovnávat se současnou epidemickou situací, kdy nebylo možné setkávat se s místními aktéry osobně. Data byla sbírána online formou, někteří respondenti nebyli zastiženi nebo nedodali některá data, pravděpodobně z důvodu nelehké pracovní nebo osobní situace. Obecně však můžeme konstatovat, že se evaluace s těmito bariérami vyrovnala a proběhla úspěšně.

Evaluovaný strategický plán byl sepsán poměrně ambiciózně, obsahuje velké množství cílů a na to navazujících opatření, která kladou značné nároky na místní aktéry. Implementace se potýkala s překonáváním některých překážek, nicméně zaznamenali jsme mnohé úspěšně realizované aktivity. V současnosti podpora ASZ pokračuje, aktuálně byl dokončen návazný strategický plán a existuje také tematický akční plán zaměřený na oblasti zaměstnanost a dluhy. Spolupráce se nachází ve fázi vzdálené komplexní podpory.

Z realizovaných opatření jsme zaměřili pozornost na 3 z nich, projekt „Snižování sociálního vyloučení na Vrbensku“, sociálním službám NZDM a prevenci závislostí, k nim jsme přiřadili také aktivity organizace Help-In. Tyto aktivity jsme detailněji popsali a vyhodnotili jejich pozitivní dopady v lokalitě.

Definované dopady byly dva:

- **adekvátní, kvalitní a stabilní nabídka služeb v lokalitě**
- **provázanost a koordinace služeb v lokalitě**

V případě prvního z nich je patrná provázanost s realizovanými aktivitami. Nabídka služeb v lokalitě byla v návaznosti na SPSZ významně posílena, jeden z projektů ve svých aktivitách pokračuje do současnosti. Druhý dopad byl definován jakožto vyústění velkého množství cílů a opatření tohoto charakteru v SPSZ. Ta sice z velké části realizována nebyla, jsou však výpovědí o nenaplněné potřebě v lokalitě. V provázanosti a koordinaci jsme zaznamenali určité limity. Sociální a návazné služby pracují často izolovaně, prvky case-managementu či síťování jsou využívány v omezené míře. V rámci evaluačního šetření jsme se snažili poukázat na možné příčiny a rozrýt širší souvislosti, z kterých lze formulovat několik doporučení. Jsou jimi:

- vytvářet tematické platformy nebo jiné podobné formáty, kde budou vytvořeny podmínky pro sdílení a spolupráci
- kvalitně koordinovat aktivity spojené se sociálním začleňováním
- vzdělávat se v oblasti case-managementu, případových a rodinných konferencích, síťování apod.
- systematicky mapovat potřeby obyvatel ohrožených sociálním vyloučením na Vrbensku

- zapojit všechny místní aktéry na poli sociálního začleňování, např. úřad práce

Z evaluačního šetření lze konstatovat, že intervence ASZ v lokalitě byla úspěšná a vzniklé lokální partnerství přispělo k provázanosti a koordinaci aktivit místních aktérů. Zároveň je však patrný jistý útlum spolupráce v současné době, který jen částečně souvisí s epidemickou situací. LP prošlo fází nenaplněných očekávání, mnozí aktéři nepovažují v současnosti ASZ za relevantního partnera, obsah strategických dokumentů jim není známý. Klíčoví partneři, především reprezentace města, starostové obcí a někteří jiní oslovení respondenti jsou nadále spolupráci nakloněni a vůle pokračovat ve společných aktivitách je patrná. Všichni oslovení respondenti vyjadřují potřebu kvalitnější koordinace a provázanosti sociálních služeb, k čemuž může spolu s rozbíhajícím se komunitním plánováním přispět také LP.

Seznam obrázků

Obrázek 1 Geografická mapa regionu	9
Obrázek 2 Umístění SVL na mapě	14

Seznam tabulek

Tabulka 1 Vývoj počtu obyvatel na Vrbensku v letech 2015 – 2019	10
Tabulka 2 Vývoj počtu nezaměstnaných osob na Vrbensku v letech 2016 a 2020	11
Tabulka 3 Podíl osob v exekuci ve Vrbensku v letech 2016 a 2019	12
Tabulka 4 Počet vyplacených dávek PnŽ a PnB v letech 2016 – 2020	15
Tabulka 5 Aktuální přehled sociálních služeb na Vrbensku	16
Tabulka 6 Priority a cíle evaluované na základě tematického zúžení	23

Seznam schémat

Schéma 1 Postup při stanovování dopadů intervencí	19
---	----

Seznam příloh

Příloha 1 Schéma 2 Evaluované cíle, výstupy a dopady	
--	--

Seznam literatury a jiné zdroje informací

ASZ, 2015. Strategický plán sociálního začleňování Vrbenska 2015 – 2018. ASZ, 2015. [online] Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/lokalita/vrbensko/>

ASZ, 2018. Rukověť evaluátora (interní dokument)

ASZ, 2019. Situační analýza města Vrbna pod Pradědem. [online] Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/lokalita/vrbensko/>

ASZ, 2019. Tematický akční plán Vrbenska pro oblast zaměstnanosti a dluhové problematiky 2019 – 2022. [online] Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/lokalita/vrbensko/>

Český statistický úřad, 2011. Sčítání domů, lidí a bytů 2011. [online] Dostupné z: <http://czso.cz>

Město Bruntál, 2020. Elektronický katalog sociálních služeb města Bruntál. [online] Dostupné z: <http://socialnisluzby.mubruntal.cz/>

MMR, 2020. Strategie regionálního rozvoje ČR 2021. [online] Dostupné z: <https://mmr.cz/cs/microsites/uzemni-dimenze/strategie-regionalniho-rozvoje-cr-2021>

MPSV, 2020. Registr poskytovatelů sociálních služeb. [online] Dostupné z: <http://iregistr.mpsv.cz>)

KPSS Vrbno pod Pradědem, 2007. Komunitní plán sociálních služeb Mikroregionu Vrbensko 2007 – 2008. [online] Dostupné z: <https://www.vrbnopp.cz/cs/archiv-odboru/komunitni-planovani-socialnich-sluzeb-mikroregionu-vrbenska/1-komunitni-plan-socialnich-sluzeb-mikroregionu-vrbensko.html>

KPSS Vrbno pod Pradědem, 2011. Katalog poskytovatelů služeb 2011/2012 Vrbno pod Pradědem. [online] Dostupné z: <https://www.vrbnopp.cz/cs/komunitni-planovani/katalog-poskytovatelu-sluzeb-2011-2012-vrbno-pod-pradedem.html>

KPSS Vrbno pod Pradědem, 2017. Komunitní plán sociálních služeb Mikroregionu Vrbensko Období 2017 – 2020.

Sedmý kontinent, o.s., 2015. Situační analýza Vrbno pod Pradědem. [online] Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/lokalita/vrbensko/>

Seidlová, 2018. Zmapování poptávky místních zaměstnavatelů po profesích absentujících v nabídce lokálních vzdělávacích institucí v regionu Vrbensko. [online] Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/T%C3%A9matick%C3%BD-v%C3%BDzkum-Zmapov%C3%A1n%C3%AD-popt%C3%A1vky-m%C3%ADstn%C3%ADch-zam%C4%9Bstnavatel%C5%AF-Vrbensko-2018.pdf>

Vrbno pod Pradědem, 2017. Strategie rozvoje města Vrbno pod Pradědem 2017 – 2023. [online] Dostupné z: <https://www.vrbnopp.cz/cs/podnikatel/strategicke-dokumenty/strategie-rozvoje-mesta-na-obdobi-2017-2023.html>

Další dostupné webové stránky:

Agentura pro sociální začleňování. [online] Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz>

Mapa exekucí. [online] Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz>

Mapa kriminality. [online] Dostupné z: <http://mapakriminality.cz>

Město Vrbno pod Pradědem. [online] Dostupné z: www.vrbnopp.cz/

Obec Karlova Studánka. [online] Dostupné z: www.kstudanka.cz/

Obec Karlovice. [online] Dostupné z: <https://www.karlovice.eu/>

Obec Ludvíkov. [online] Dostupné z: www.obecludvikov.cz/

Obec Široká Niva. [online] Dostupné z: <https://www.siroka-niva.cz/>

Organizace Eurotopia. [online] Dostupné z: <http://opava.eurotopia.cz/>

Organizace Help-In. [online] Dostupné z: <http://www.help-in.cz/>

Organizace Charita sv. Martina. [online] Dostupné z: <https://www.svmartin.charita.cz/>

Organizace Liga Bruntál. [online] Dostupné z: <http://www.ligabruntal.cz/>

Organizace Open House. [online] Dostupné z: <http://www.openhousebruntal.cz/>

Příloha 1
Schéma 2 Evaluované cíle, výstupy a dopady

